

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání

Bc. VERONIKA ŠOVČÍKOVÁ

ATOMATICKÁ KRESBA Z POHLEDU ŽENY

aneb

HLEDÁNÍ ŽENSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Petr Jochmann

Olomouc, 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10.12.2018

.....

Poděkování

Děkuji doc. Petru Jochmannovi za vedení diplomové práce, za jeho pochopení a vstřícnost. Děkuji také všem, kteří mě podpořili nápady, myšlenkami a radami vztahujícími se k mé práci.

Bc. Veronika Šovčíková

Obsah

ÚVOD	5
1 POČÁTEK	6
1.1 ANIMUS A ANIMA.....	6
1.2 MATRIARCHÁT	7
1.3 LUNA SYMBOL ŽENY.....	8
1.4 HRÁCH SYMBOL ŽENY.....	9
2 ZTRÁTA ŽENSTVÍ.....	11
2.1 HISTORIE EMANCIPE V ČESKÝCH DÉJINÁCH A ŠIRŠÍM KONTEXTU	11
3 HLEDÁNÍ ŽENSTVÍ	15
3.1 HISTORIE FEMINISMŮ.....	15
4 ŽENY UMĚLKYNĚ.....	19
4.1 POSTAVENÍ ŽEN V UMĚLECKÉ SFÉRE.....	19
4.2 POČÁTKY A VÝVOJ ŽENSKÉHO UMĚNÍ.....	19
5 MENSTRUACE ZNAK ŽENSTVÍ.....	22
5.1 MENSTRUACE V TĚLE ŽENY	25
6 UMĚLKYNĚ A MENSTRUACNÍ NIT.....	28
7 MÉ VNÍMÁNÍ ŽENSTVÍ.....	36
8 PRAKTICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	37
8.1 POSTUP PRÁCE.....	38
9 PODOBNOSTI V TVORBĚ.....	40
9.1 ABSTRAKCE.....	40
9.2 ABSTRAKTNÍ UMĚNÍ	40
9.3 ABSTRAKTNÍ EXPRESIONISMUS.....	41
9.4 KONCEPTUÁLNÍ UMĚNÍ.....	41
9.5 AUTOMATICKÁ KRESBA.....	43
10 PRAKTICKÁ ČÁST	46
11 PEDAGOGICKÝ PROJEKT.....	53
11.1 MYŠLENKA VÝTVARNÉ DÍLNY	53
11.2 ORGANIZACE VÝTVARNÉ DÍLNY	53
11.3 PROGRAM VÝTVARNÉ DÍLNY	54
12 ZÁVĚR.....	62
13 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	63
INTERNETOVÉ ZDROJE	64
14 ANOTACE	65

Úvod

Centrálním tématem mé diplomové práce je automatická kresba z pohledu ženy. Automatická kresba v dnešní době je využívána k mnoha účelům a má také mnoho podob. Ve své práci se zaměřím na reflexi svého vnitřního já, tedy ženy. Jak ovlivňují vnímání světa ženy sny, nálady či biologické vlivy, které žena samotná ovlivnit nemůže. V práci se snažím uvést důvody, proč a kde se ztratilo povědomí o důležitosti ženství a jak moc bylo poškozeno kolektivní vědomí žen. Jakým způsobem se ženy vydaly na cestu za hledáním této ztracené identity a zdali došlo k jeho nalezení. Své práce přirovnávám k dílům odvážných žen, které se věnovaly tématu cykličnosti a nebály se o něm promluvit. Jedním ze znaků ženství je právě její cykličnost a měsíční krvácení. V dílech se snažím propojit cyklus, ženství a bohyni a uzavřít tak opět symbolický kruh. Tato práce mě přivedla k objevení sebe sama a ke zkoumání vlivu mého cyklu, na můj cyklus prací.

1 Počátek

Je zapotřebí si uvědomit, že na počátku všechno, ať už vznik světa jako takového vnímáme jakkoliv, dávno před vznikem člověka, a zvířat jak je známe dnes, neexistovalo pohlaví. Svět byl bez ženy a bez muže. Byť se celý princip existence zakládal na protikladech jako je tma a světlo, energie a realita, kladné a záporné póly, pohlaví v prvním momentu neexistovalo. Dle přírodovědeckých průzkumů, se tento „protiklad“ objevil teprve před 1,5 biliony let, v době, kdy měla planeta Země existovat již další tři biliony let.¹

1.1 Animus a anima

*„Jako muže a ženu stvořil a požehnal jim a v den, kdy je stvořil, dal jim jméno Adam“
(1. Kniha Mojžíšova 5:2)*

Ocitáme se ve světě plném patriarchálních vzorců, které se postupně jak ženy, tak muži snaží opět přeformulovat do původních vzorců rovnosti obou pohlaví. Je velmi těžké věci nazývat čistě mužské, či čistě ženské, jelikož pouze při propojení obou duší, ženské (animus) a mužské (anima) dojde k vytvoření celku, jednoty. O zvědomění těchto pojmů se zasloužil psychiatr Carl Gustav Jung. Tvrdí, že tyto archetypální síly mají v našem vědomí a celkově nad námi velkou moc.² Není však jasně dáno že mužské tělo obsahuje pouze mužskou energii a naopak. Každý z nás má v sobě složky obě, je pouze na nás pochopit důležitost obou energií a pochopit tuto rovnováhu.

Byl ovšem svět vždy plný mužských vzorců, rodů a bohů? Existuje mnoho teorií a mýtů o vzniku světa a člověka vůbec. Lidská zvědavost je velká a z těchto důvodů člověk příběhy a mýty potřebuje k tomu, abychom jejich prostřednictvím viděli, kdo jsme a čím se můžeme stát³ a to z rozličných důvodů, které mohou být ekonomické, sociální, politické či kulturní a duchovní. Každá kultura interpreтуje počátek jinak. V současné době nejvíce akceptovanou verzí je ta o Bohu jakožto stvořiteli všeho. Jedná se samozřejmě o patriarchální

¹ STIKKER, A., *Closing the Gap : Exploring the History of Gender Relations* .1. vyd. Nethé: Amsterdam

University Press, 2002. 287 s. ISBN 9789053565742. s.7

² DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.18

³ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.25

pohled na věc. Existují ovšem odvážné teorie a důkazy toho, že zde původně na zemi byl matriarchát.

1.2 Matriarchát

V roce 1861 byl švýcarským právníkem a historikem náboženství vydána kniha „Das Mutterrecht“, v překladu „Mateřské právo“, které v duchu evolucionismu tvrdí, že patriarchátu předcházela matriarchát. Kniha byla o sto let později přeložena do angličtiny a namísto slova „*gynaikokratie*“ se začalo používat anglické „*matriarchy*“ v překladu „vláda žen“. Mezi další známé termíny z problematiky matriarchátu patří například termín „matrifocal“ (ústřední role matky v komunitě), „matrilíneal“ (dědění rodového jména z matky na dceru, rodová příslušnost), „matrilocal“ (stabilním bodem komunity je dům matky, kde dcera i po sňatku nadále žije) atd. Mezi nejnovější termíny se řadí „matridynamie“ (Loretta Kemsley) a „gaia-archy“ (Susan Hawthorne). Většina autorek zabývajících se tímto tématem tvrdí, že matriarchální komunita byla rovnostářská a muži i ženy v ní měli stejná práva.⁴

Současná nejznámější evropská propagátorka studia matriarchátu, vědkyně Heide Gottner – Abendroth, prosazuje studijní obor „Modern Matriarchal Studies“ na základě desítek let studia těchto, v dnešní době domorodých, komunit ve Východní Asii, Oceánii, Americe a Africe. Zjištěním bylo, že všechny tyto komunity vykazují velmi podobné ekonomické, sociální, kulturní i politické znaky.

Podle Gottner už ve starší době kamenné (od 100 000 př.n. l.) byly ženy kulturním a sociálním bodem společnosti, zatímco muži, lovci byli spíše prvkem pohyblivým, nestabilním. Význam velké matky se zvyšuje po vypuknutí neolitické revoluce, nicméně okolnosti jako migrace, vnitřní boje atp. umožnily změnu společenského uspořádání.⁵

Všechny feministické vědkyně se opírají o průkopnickou práci odvážné Litevky Mariji Gimbutas (1921-1994). Tato zprvu velmi uznávaná žena vedla stovky vykopávek na evropských nalezištích. Postupně překračovala tabu archeologie a namísto popisu nálezů, je začala interpretovat. Při vykopávkách začala narážet na fakt, že pod vrstvou osídlených míst Indoevropany, se skrývá ještě jiná civilizace, kterou pojmenovala „Stará Evropa“ a předložila odvážná tvrzení o jejich zvycích, kultuře a hodnotách. O kultuře, která byla velmi mírumilovná a zbraně používala pouze k rybolovu. O kultuře, jež uctívala Bohyni Matku-

⁴ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.36

⁵ Tamtéž

Stvořitelku všeho živého, byla matrilinéární a nebyla hierarchická. Na základě ideogramů⁶ došla Gimbutas svou studií k závěru, že Bohyně nebyla pouze sexuálním symbolem, ale také symbolem kosmologickým, symbolem tajemství zrození a smrti.⁷

Ideogramy rozdělujeme do dvou skupin: vztahující se k vodě jakožto k počátku života (souběžné čáry, věčka, klikyháky, vlnovky, spirály) a vztahující se k Luně jako symbolu cyklického života a proměny (kříž, kříž v kruhu, srpek, rohy, vejce, včela, motýl).⁸

Dle Gimbutas se vše dělo v moudrosti Bohyně a vnímání posvátného nebylo odděleno od činů a vztahů každodenního života.

1.3 Luna symbol ženy

Žena je, na rozdíl od muže, považována za cyklickou bytost. Cykly se promítají ve všech momentech ženského života. Nejenom co se týká samotného menstruačního cyklu, těhotenského cyklu, ve kterém ženino břicho připomíná kruh, lunu, nebo také úplněk, ale také lunárního cyklu. Z historie víme, že žena byla připodobňována Luně, měsíci, který také funguje na principu cyklu.

V Bibli se píše, že Bůh stvořil prvního dne světlo a až čtvrtého dne učinil Bůh další dvě veliká světla. Jedno z nich, Slunce, vládne dni a druhé, Luna, vládla noci. Je nutno poznamenat, že v prvotních interpretacích biblického příběhu jsou si obě světla rovna a původní záměr stvoření těchto světelných koulí mělo vést k jejich rivalitě a žárlivosti, dokonce byly obě nazývány mužským rodem, což znamenalo naprostou rovnost. Slunce, představující vyšší svět a Luna naopak ten nižší. Ve chvíli, kdy došlo k oddělení těchto světů, jejich velikost se stala rozdílnou. Luna si Bohu stěžovala a prosila jej, aby určil pouze jednoho vládce. Bůh tak učinil a vládcem se tak stalo Slunce. Jejich vztah plný tolerance a respektu nápadně připomíná manželské pouto. Jak je možné, že Bůh byl schopen udržet tyto dva subjekty v míru, přestože si nejsou rovni? Slunce sice vládne a svítí, ale pouze ve dne. Zatímco Luna ovládá noc, temnotu, úrodu a všechnu vodu, svítí také ve dne s ostatními

⁶ Grafická zobrazení symbolizující abstraktní myšlenky

⁷ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0, s.37-38

⁸ Tamtéž

hvězdami. Rozdělením jejich sfér působnosti Bůh zabránil všem rozporům. Důležitým okamžikem je však fakt, že jeden poznává svět toho druhého.⁹

Stejně tak, jako to probíhá ve světě muže a ženy, celý život se poznávají a v rovnosti by také měli dojít tohoto poznání.

1.4 Hřích symbol ženy

Had ženu ujišťoval: "Nikoli, nepropadnete smrti. Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojíte, otevřou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré i zlé." Žena viděla, že je to strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševědoucnost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl. (Genesis 3:1-6)

Dalším důležitým momentem je příběh Adama a Evy. Všeobecně je Eva vnímána a brána jako nástroj ďábla, svůdnice či příčina Adamova pádu a původce veškerých hříchů a neštěstí. Příběh o Adamovi a Evě se odehrává v biblickém ráji, zahradě Eden, ve kterém uprostřed zahrady rostly dva stromy. Strom života a strom poznání dobrého a zlého. Samotný strom je obrazem bohyně, plodící dárkyně života. Bůh pár varoval, aby ovoce ze stromu poznání neochutnali pod hrozbou smrti. Žena na popud hada však plod ochutná. V původní hebrejské verzi bible se zatím nemluví o jablíčku. Až v pozdější středověké, křesťanské verzi se mluví o jablku, jež je spojením slov „malus“, jablko, a „malum“, zlo, se ženou.¹⁰ Věci se na popud ženy dávají ihned do pohybu a dochází k sebeuvědomění lidí a následně k jednomu z největších kulturních počinů – zahalení se do oděvu.¹¹ Had bývá později spojován s ďáblem. O ďáblu v ráji však není v hebrejské Bibli žádná zmínka, ostatně jako ve zbytku Starého zákona není žádný představitel vrcholného zla. Název tohoto, později ďáblem označovaného tvora, byl opravdu pouze had, hebrejsky *naháš*. Naháš začal být v knize Genesis spojován s ďáblem až v 1. stol. našeho letopočtu a to v židovském textu *Apokalypsa Mojžíšova*

⁹ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0, s.38

¹⁰ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80906901-1-0, s.81

¹¹ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80906901-1-0, s.82

(Apocalypse of Moses) a židovsko-křesťanské Knize zjevení (Zj. 12:9, 20:2).¹² Opět se tedy setkáváme se všudypřítomným dualismem dobra a zla v podobě Boha a ďábla. I v tomto příběhu je ovšem díky několikanásobnému přepsání Bible několik nesrovnalostí. První zmínka o stvoření ženy je v 1. kapitole Genesis

Genesis 1:26-28

I řekl Bůh: "Učinme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi." Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: "Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe."

A v následující kapitole se dočteme, že Bůh opět stvořil ženu z Adamova žebra.

Genesis 2:18-22

I řekl Hospodin Bůh: "Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou." Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Každý živý tvor se měl jmenovat podle toho, jak jej nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř. Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná. I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu.

Lidé si první ženu spojili s Lilit, která jako první žila s Adamem, ale ta podle legendy toužila po svobodě a rovnoprávnosti, která jí s Adamem nebyla dopřána a tak utekla, proto Bůh stvořil ženu druhou, Evu.¹³ Žárlivá Lilit se má vrátit v podobě hada a pomstít se zamilovanému páru Archetyp Lilit je velmi oblíbeným ve výtvarném umění, zejména v renesančním a středověkém vyobrazení ráje. Například na stropě Sixtinské kaple ztvárnil Michelangelo hadího pokusitele jako ženu s hadím tělem. Dalším příkladem je na Masoliniho fresce Pokušení Adama a Evy (1425) či na obrazu Hugo van der Goes – Prvotní hřích. Dochází zde opět přirovnání ženy k něčemu zlému, mravně pokleslému a lstivému. U nás se

¹² DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80906901-1-0. s.82

¹³ Lilit was Adam's first wife, not Eve, but the Bible kept it secret. In <https://www.disclose.tv/lilith-was-adams-first-wife-not-eve-but-the-bible-kept-it-secret-315540>

s dalšími příklady setkáváme v podobě iluminace Adama a Evy v Pasionálu abatyše Kunhuty Přemyslovny ze 14. století.¹⁴

V Bibli se však objevuje i citát pozitivně hodnotící ženu, a to v pasáži Nového Zákona z Pavlova listu Galatským: „*Není již rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vždy všichni jste jedno v Kristu Ježíši*“ (3, 28).

2 Ztráta ženství

Již jsem uvedla několik příkladů zatracení ženy jakožto mocné matky stvořitelky a převahy patriarchy nad matriarchátem, nebo alespoň nad rovnocennou společností. Ženy přirovnávané k pokušitelce, ne-li k ďáblovi samotnému. Žena odebrána ze zkřiveného žebra Adamova, se zkřiveným charakterem. Obě pohlaví byla v průběhu věků vnímána jako dvě stránky věci, mluvíme o již zmíněném dualismu, dva doplňující se protiklady, dobro a zlo, vlhko a sucho, chlad a teplo, hřích a ctnost, slabost a síla, přičemž ženě byla vždy přisuzována horší stránka věci a po staletí byla chápána pouze jako atribut muže. Často také samotný jazyk formoval proud našich myšlenek, jenž byl vytvářen hlavně muži. Mnoho ženských tvarů slov je odvozených od původně mužských. Jako například v angličtině „goddess“ od „god“, „female“ od „male“ a v neposlední řadě „woman“ od „man“, které bylo vytvořeno od „man with womb“ (muž s dělohou).¹⁵ Žena byla vnímána jako jeho matka, sestra, manželka, dcera či vdova.¹⁶ Ženy se postupně začaly pobouzet a hledat své utlačené ženství.

2.1 Historie emancipace v českých dějinách a širším kontextu

V následujících kapitolách se budu zabývat proměnami vnímání ženy a ženství zejména z prostředí Evropy pod západním vlivem. Nebudu rozebírat postavení ženy v muslimských státech či na východě, kde jde o stejně rozsáhlou problematiku, která mnohem intenzivněji přetrvává do současnosti.

¹⁴ Had v ráji. In <http://www.myty.info/rservice.php?akce=tisk&cislocianku=2007050003>

¹⁵ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.148

¹⁶ Lenderová, M. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s.7

K prvnímu nepatrnému zlepšení došlo v období vrcholného středověku díky mariánskému kultu, jež nazývá Marii, na rozdíl od Evy, panensky čistou a neposkvrněnou.¹⁷

Ačkoliv se zapomnělo na fakt, že původní vnímání panenství bylo zcela odlišné, jelikož nespočet starověkých „bohyní“ je označováno jako panna, přestože vedly sexuální život. Navzdory nepatrnému zlepšení postavení ženy ve společnosti toto srovnávání s Marií ženám velmi uškodilo, zejména ve vyšší, duchovní sféře. Dva tisíce let je pozemským ženám dávána za nedostížný vzor laskavého, něžného a obětavého mateřství a zároveň sexuální abstinence. Samotné slovo panna ovšem nemá se sexuální abstinencí nic společného. Hebrejská pasáž v Izajáši 7:14 nemluví o „panně“ (hebrejsky betula, řecky „parthenos“), ale o mladé ženě.¹⁸ Fyzické pojetí panenství je zdůrazňováno hlavně židovskou patriarchální společností, kde jako příklad můžeme uvést dokládání panenství zakrváceným prostředkem po první novomanželské noci. Což ženu opět násilně odděluje od její přirozené sexuality, tedy síly života. Titul panna v hlubší rovině označoval celistvost ženy a její nezávislost na muži.¹⁹

Z období středověku pochází také složité úvahy o dlouhých ženských vlasech, které byly jasným symbolem sexu a dle mužů také důkazem rozumové omezenosti. Každý zná pořekadlo „*dlouhé vlasy, krátký rozum*“. Proto byl vydán přísný příkaz nutící ženy k zahalování hlavy, ospravedlňován tím, že ženy jsou ďáblovou pastí a je nutno chránit srdce mladíků, aby se nechytly do rozhozených sítí ženiných vlasů. Zatímco je mužská hlava odrazem slávy a odhalená hlava ženy je odrazem slávy mužovy.²⁰ Za touto úvahou stojí v Německu působící Honorius z Autun.

V celoevropském měřítku tyto mizogynské tendence vyústily k jednomu z nejděsivějších počínů pro ženství pro ženu celkově, čarodějnickým procesům, které by se daly nazvat „válkou proti ženám“.²¹ Oběťmi inkvizice byly hlavně ženy, jelikož pojem žena a čarodějnice byly ve své době téměř identické. S touto extrémní formou mizogynství se však ve středověku v našich zemích nesetkáváme a to díky již výše zmíněnému mariánskému kultu, jehož cílem bylo povznést Marii na úroveň velkých panenských bohyň - matek,

¹⁷ Lenderová, M. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 8

¹⁸ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.148

¹⁹ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.235

²⁰ STIKKER, A., *Closing the Gap: Exploring the History of Gender Relations...* 1. vyd. Neth: Amsterdam University Press, 2002. 287 s. ISBN 9789053565742. s.109

²¹ Lenderová, M. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 18

uctiváných v řeckořímském světě. Vnímám tento počin jako zřejmě nevědomý odkaz k velké matce.²²

První myšlenka rovnosti pohlaví se ozvala ve francouzských salónech, které vznikaly jako reakce na drsnou „maskulinní“ vládu Jindřicha IV., na počátku 17. století, důrazněji byla slyšet o sto let později v Anglii a českým ženám to dokonce trvalo dalších sto let, než byla položena otázka rovnoprávnosti. Poprvé v těchto salónech vzniká kodex vytříbených mravů a jazyka, dokonce se ozývají názory proklamující právo ženy na vzdělání, lásku a svobodnou volbu partnera. České ženy na tom byly ve své době o poznání lépe, než například ženy ze sousedního Německa. Musely totiž mužům rodit silné, muže oplývající láskou k Slovanstvu, mateřské řeči a jejich otcí. Proto bylo ženám poskytnuto přiměřené vzdělání. Byl zde však mužský odpor, jenž byl vyvolán strachem z nezaopatřených dětí, později ekonomicky nezávislých a tedy neovladatelných žen.²³

V průběhu 18. století ženy pořad mnoho práv neměly, zejména velmi mocnou církví byly utlačeny a jejich nejdůležitější úlohou v životě byla stále výchova dětí a péče o domácnost. Vzdělání a prostor na tvorbu se ženám mnoho nedostalo. Emancipace začala pronikat pouze mezi vyšší vrstvy.²⁴

V 19. století se ženy začínají těšit nepatrně většímu vzdělání, což dokládají i dobové deníky těchto žen. Zásadním předpokladem pro psaní deníku je totiž gramotnost, co se týče psaní a formulování svých myšlenek.²⁵ Velkému uznání se v této době těšily spisovatelky, výtvarné umělkyně však byly přehlíženy a dokonce existovaly takové názory, že žena nemá dostatečnou kapacitu pro tvorbu něčeho takového jako je umění a není možno se v něm vyrovnat mužů. Také se argumentovalo tím, že studium a také možná umělecká tvorba potlačuje žensví.

Bohužel je vnímání ženy obecně pořád negativní, tento mizogynský přístup byl utvrzen zejména Schopenhauerovou filosofií. Zatímco se americké ženy zdárně začaly uplatňovat v rozmanitých sférách a jejich schopnost nebylo možno vyvrátit.²⁶ Co se týče velmi zmiňované fyzické méněcennosti, je prokázáno, že ženy se dožívají vyššího věku než

²² VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnuti, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.162

²³ Lenderová, M. *Éva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 8

²⁴ Lenderová, M. *Éva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 9

²⁵ Lenderová, M. *Éva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 166

²⁶ Lenderová, M. *Éva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 9

muži, projevují nižší sklon k sebevraždám a také počet mrtvých narozených chlapců, je vyšší než počet dívek.²⁷

Po skončení 19. století ženy vstoupily do všech sfér lidské činnosti. Věnovaly se umění, studiím, pracovaly v zemědělství, nebo se věnovaly výchově dětí, ke které se většina žen uchýlila. Pořád však existovaly teorie, jež napomáhaly vyvracet „pravdu“ o rovnocennosti muže a ženy. Jendou z nich byla psychoanalýza Sigmunda Freuda z roku 1932, která tvrdila, že důvodem ženských pocitů méněcennosti je ze závislosti penisu. V závislosti na tomto „traumatu“ rozlišuje tři kategorie žen. První skupinou jsou mateřské ženy, které si kompenzují absenci penisu přáním mít dítě. Druhá skupina rezignuje ze souboje s mužem, jelikož si je vědoma, že síly nejsou vyrovnané a dobrovolně ustupují plnit roli dělnic v úlu a třetí skupina se odmítá podřítit a bojuje za to, co okusily z mužského světa. Freudova žákyně Helene Deutsch ve své tezi o *ženské přirozenosti* tvrdí, že žena je masochistkou, která si libuje v pozici podřazenosti a méněcennosti. Existencialisté s tímto tvrzením však nesouhlasí a učinili tak svým výrokem, že *člověk se ženou nenarodí, ale stává*.²⁸

Jedna z prvních českých emancipistek Honorata Zapová tvrdila, že společenský svazek muže a ženy a jejich vzájemná pomoc jsou základem společenského pořádku. Je pravda, že se obě pohlaví funkčně a biologicky doplňují. Biologické či jiné rozdělení mužských a ženských rolí nastává pouze v okamžiku plození a rození dětí. Diferenciace mezi pohlavími je dána pouze výchovou. Kulturní antropologie dokonce objevila civilizace, v nichž byly role muže a ženy naprosto obrácené.²⁹

²⁷ Ženy a muži v krajích – demografie. In https://www.czso.cz/csu/xp/analiza-zeny_a_muzi_v_krajich_cr_demografie

²⁸ Lenderová, M. *Éva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Milena Lenderová, editor. Vyd. I. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6 s. 10

²⁹ Tamtéž

3 Hledání ženství

Ženy, které si začaly uvědomovat „nadvládu“ mužů, začaly proti tomuto stereotypu bojovat a daly tak podnět k vzniku feminismu. Je důležité zmínit vývoj a historii tohoto hnutí, jelikož se samozřejmě odráží v uměleckém vzdělání žen a feministickém umění, kterému se budu v následujících kapitolách věnovat. Co feminismus je, nelze specifikovat přesnou definicí, jelikož si prošla třemi vlnami a v současné době měla a má mnoho podob. Obecně bychom ovšem tuto ideu mohli nazvat hnutím nesouhlasícím či aktivně vystupujícím proti znevýhodnění žen ve společnosti.

3.1 Historie feminismů

Je jednoduché rozeznat od sebe muže či ženu na základě často viditelných pohlavních znaků. Ženství a mužství bývá značně podpořeno úpravou zevnějšku. Muži nepoužívají rtěnku, nenosí obvykle sukně. Říká se, že muži nepláčou a ženy jsou naopak přecitlivělé, pokud se člověk daného pohlaví chová jinak, působí podezřele a vyvolává pozornost ostatních lidí. Je však toto všechno dáno přírodou, nebo je nám to vštěpováno společností, ve které žijeme? Existují národy a skupiny lidí, kde jsou například současné role muže a ženy opačné.³⁰ Každá společnost a každé období v historii lidstva diktuje a vytváří obraz ženství, norem a možných předsudků. Feministky bývají často nařčeny z toho, že se snaží smazat rozdíly mezi mužem a ženou. Feminismus není homogenním hnutím, a proto je vhodné toto hnutí nazvat hnutím feminismů v množném čísle, neboť názory některých směrů, co se týče feminismu, mohou být rozdílné. Společné jim je však téma generových rozdílů, stereotypů a jejich možných příčin.

Gender

Termín gender by mohl být zaměněn za termín pohlaví, což ovšem není správné. Zatím co pojem pohlaví popisuje biologické a fyziologické rozdíly mezi mužem a ženou, gender popisuje rozdíly psychologické, sociální, historické a kulturní.³¹ To, co se po staletí

³⁰ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.10

³¹ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s. 21

mění, nejsou naše pohlavní orgány, ale právě postavení žen a mužů ve společnosti napříč kulturami.

První vlna

Tato první vlna feminismu začala probíhat v poslední třetině 18. století a končila rokem 1930. Ženy se začaly dovolávat příznání základních práv, které společnost přisuzovala všem lidem, ve skutečnosti však většina z nich byli muži, nikoliv ženy.³² Mezi tato práva patřilo například právo volit, právo na vzdělání a na majetek. Předpokladem pro naplnění těchto práv byl fakt, že člověk byl svobodný, může tedy o sobě rozhodovat sám. Toto však ženy na začátku 19. století nesplňovaly. Poprvé se svými požadavky vystoupily ženy za Velké francouzské revoluce jejich přednesem Konventu, ten je však nejen vykázal, ale bylo zavedeno další omezení ženských práv.³³ O století později se v Anglii zavádí pojem *suffražetky* (z angl. Suffragettes-aktivistky za volební právo žen). Dodnes je tento pojem vnímán s negativní konotací, přestože šlo o odvážné ženy v historii lidstva. Z historiografického hlediska je těžko dohledat, zda ženy reagovaly na konkrétní situaci. Tehdejší stav výrazně ovlivnil přechod feudální doby k moderní. V nižších vrstvách si byla, co se týče práce, obě pohlaví rovna. V rodině nevolníka se o děti starali členové rodiny, kteří nebyli pracovně velmi výkonní, babičky, či starší sourozenci. Rozdílnost přetrvávala ve vyšších vrstvách, kde se novým měřítkem stávají peníze. Práce muže je díky industrializaci složitě organizovaná a žena je chápána jako ekonomicky závislá na muži. Muži se začínají učit žít v této nové, moderní industriální společnosti a žena se spíše stahuje a má menší možnost porozumět tehdejší době.³⁴ Velký ideový vliv na generové role měl tzv. filozof svobody Jean Jacques Rousseau, na jehož dílo Emil neboli o výchově, navazovali například Kant, Fichte, Hegel, nebo například velká řada moderních pedagogů. Ačkoliv tvrdí, že dívky nejsou hloupější, doporučuje ženy ve vzdělání nepodporovat a jedním dechem dodává, že by žena měla být poddajná a poslušná a tím je dozajista míněno směrem k mužům. V roce 1930 první vlna odezněla z několika důvodů. Jedním z nich bylo zaměření se na jiné problémy a to nástup fašismu, který donutil společnost věnovat se jiným společenským otázkám.³⁵ Ženám bylo ovšem přiznáno ve většině evropských zemí volební právo, které si obhájily například schopností vést červený kříž, během první světové války. V Čechách za významné osoby bojující za politická a občanská práva žen považujeme M. D. Rettigovou, B. Němcovou, K.

³² VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s. 27

³³ Tamtéž

³⁴ Tamtéž

³⁵ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s. 173

Světlá, S. Podlipská, E. Krásnohorská, ale také T. G. Masaryk, který byl ovlivněn myšlenkami feministického myslitele J. S. Milla a své ženy Charlotty G. Masarykové.³⁶

Druhá vlna

Počátek této druhé vlny se datuje k 60. létům 20. století. Ženy přetrvávají v pozadí zřejmě z pohodlnosti, zatímco muži se rozvíjí. Ženy se samotné považují za ty druhé a tím pádem podporovaly i tehdejší řád. Na západě s nástupem hnutí hippies, které odmítalo tradiční model rodiny, je podpora ženy jako takové. Ženské hnutí se od hippies brzy oddělilo a vznikla tak druhá vlna feminismu. Na rozdíl od první vlny, ženy měly vzdělání a tak hlavně na akademické půdě vyvstaly jiné otázky, co se týče generových stereotypů. Také docházelo k většímu zasazování se o rozhodování ženy vzhledem ke svému tělu, jako je například nárok na potrat. Ženy přestaly obviňovat pouze muže ze situace, která vyvstala, ale komentují také ženy, které mají za sebe zodpovědnost a mají nad sebou kulturní kontrolu.³⁷ Příkladem je domácí násilí, kde oběť vnímá tento trestný čin jako adekvátní trest za své chování a mlčí tak o situaci, ve které se nachází. Uznávají, že muži, jež se snaží udržet svůj status quo jakožto vládce s povinností neustále v mužském světě soutěžit, mívá život často méně citově založen, jelikož ženy tráví přirozeně více času s rodinnou a v kolektivu přátel. Toto hnutí se zamýšlí nad pohlavní identitou, která i podle S. Freuda není vrozená, ale dána kulturní výchovou. A jsou to právě ženy, které tyto vzorce a stereotypy podporují, protože po narození dívky či chlapce, chovají k oběma pohlavím jinak.³⁸ Dalším znakem druhé vlny je zaměření se na ženu, její schopnost promluvit sama za sebe na základě svých zkušeností a dát tím důraz na mateřství a jeho důležitost pro společnost. A jelikož se o mužích v této době vědělo také velmi málo, začaly se pěstovat také studie mužů. Je tedy jasné, že druhá vlna neprosazuje pouze ženy, jelikož obě pohlaví jsou samozřejmě důležitá, a dožaduje se tak hlavně „rovnosti v rozdílnosti“.³⁹

³⁶Stručná historie feminismu. In <http://web.feminismus.cz/historie.shtml>

³⁷ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnuti, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.176

³⁸ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnuti, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.179

³⁹ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová ... [et al.]. Brno : Nesehnuti, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.180

Třetí vlna

Třetí vlna je charakteristická právě svou různorodostí a názorovou rozštěpeností. Můžeme ji datovat do druhé poloviny 80. let, zejména pak v průběhu 90. let. Ačkoliv si často ideje jednotlivých feminismů odporovaly, rozhodně přispěly k rozvoji feministického myšlení. Kladl se důraz na propojení genderu a dalších kategorií, jako například rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace atd. Feminismus začíná být vnímán jako jedna ze složek složitého diskriminačního systému. V naší zemi byl vývoj třetí vlny poněkud odlišný, jelikož zde byl zaveden totalitní komunistický systém, který proklamoval rovnost, neřešil se zde problém nerovnosti genderu. Po pádu komunismu, se tato problematika opět otvírá, ale je prezentována špatným způsobem. Feminismus je vnímán spíše jako nenávisť k mužům. Některé z příkladů feminismů, které ve světě vznikaly, můžeme jmenovat například mužský feminismus, multirasový feminismus, feminismus sociální konstrukce, nebo také spirituální, či ekofeminismus, které nejvíce prostupují mou diplomovou prací. Feministické hnutí, které odmítá patriarchální náboženství a systém, jež odmítá ženství, odmítání dualismu a podporuje propojení s přírodou. Zároveň se spirituální feminismus zaměřuje na opravdové hledání ženství formou jeho uctívání a oslavou první menstruace či dalších životních etap a hledání vysvobození ženského pokolení.⁴⁰

⁴⁰ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdřová . [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832. s.210

4 Ženy umělkyně

V následujících kapitolách se nebudu zabývat motivem ženy v umění, ale samotnými ženami jako umělkyněmi, jejich vzděláním v této sféře a přístupem k umění.

4.1 Postavení žen v umělecké sféře

O ženě se tvrdilo, že nemá dostatečnou kapacitu na to, aby se věnovala něčemu tak vznešenému, jako je umění. Intelektuálové své doby se shodovali na tom, že ženské umění inklinuje k myšlenkově nenáročné rukodělné práci, či k imitaci mužského umění. Proti těmto předpojatým patriarchálním názorům samozřejmě začaly vystupovat emancipované ženy, které zpochybňovaly tento čistě mužský pohled na věc, jelikož kritiky a teoretiky té doby byli pouze muži. Nejčastější kontakt ženy s uměním, kromě rukodělné práce, bylo pózování v roli modelky.⁴¹ Mnoho žen zabývající se touto problematikou tvrdí, že za malým počtem umělkyní v počátcích historie stojí především ideologické předsudky a institucionální bariéry. Hlavní rolí ženy byla péče o domácnost, nikoliv péče o ducha a svůj vnitřní rozvoj. Ženy jsou nazývány diletantkami imitujícími mužskou genialitu.⁴²

I přes tyto generové stereotypní názory se například v Česku během 60. let 19. století, začaly otvírat školy, které ve svých osnovách kromě výchovy dívky jako „zdárné dcery“, dobré ženy a moudré matky, zahrnovaly i kreslení a výchovu k estetickému cítění.⁴³

4.2 Počátky a vývoj ženského umění

Již od pradávna se ženy věnovaly tvorbě objektům každodenního užívání, jako jsou různé nádoby, košíky či tkaniny, které ženy často zdobily různými ornamenty a vtiskly všem předmětům jemnou krásu. Dalším příkladem raného umění jsou jeskynní malby, kde kromě masivních mužských rukou můžeme sledovat také jemnější otisky rukou ženy či dítěte.⁴⁴

⁴¹ Srov. PACHMANOVÁ M. in HECZKOVÁ, L., M. PACHMANOVÁ, P. ŠÁMAL, Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v generových souvislostech, 1865–1945. V Revnicích: Arbor vitae, 2014. 328 s. ISBN 978-80-7467-075-6

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Ženy v umění. In http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=130

Z antické kultury se bohužel dochovaly artefakty pouze jediné z umělkyně tehdejší doby, Timarety, působící v Athénách. Dle Pliniuse staršího výtečně malovala portréty žen na slonovinu a její umění bylo vyhledávanější, než umění mužů.⁴⁵

V raném středověku bylo označení umělec, označením pro muže. Ženy se začaly věnovat výhradně vyšívání a drobné rukodělné práci, nebo iluminaci děl. Toto období ženy je silně ovlivněno historií, jež popisují v kapitole - *Ztráta žensví*.

Ve 13. století se ženy věnovaly tapiserii, vyšívání a začalo se iluminovat i v soukromých dílnách, kde byly za produkci děl zodpovědné hlavně ženy. Bohužel bylo toto řemeslo brzy potlačeno vynálezem knihtisku. Nejznámějším dílem tohoto období je Tapiserie z Bayeux. Tato 230 stop dlouhá a 20 palců vysoká ručně vyšívána tapiserie ztvárňuje normandskou invazi do Anglie z roku 1066. Někdy se této tapiserii říká „La Tapisserie de la Reine Mathilde“ (tapiserie královny Matyldy), jež byla manželkou Viléma dobyvatele. Není však potvrzeno, zda samotná Matylda se svými služebními zhotovila tuto tapiserii a dodnes se vedou diskuze o tom, zda její zhotovila královna se svým služebnictvem, nebo anglosaští tkalci, či anglické řádové sestry. Je ovšem jasné, že se na tvorbě tohoto historicky velmi důležitého díla podílely ženy.⁴⁶

V období renesance a humanismu se žena k tvorbě téměř nedostala. Jedinou možností byla práce v umělecké dílně svého otce. Postupně docházelo k úplnému úpadku ženského umění paradoxně právě se vznikem akademii a uměleckých škol. Argumentem byla studie anatomie, která byla možná díky kresbám aktů. Nebylo přípustné, aby ženy kreslily nahé tělo muže, nicméně naopak studie fungovala a pohled muže na nahé ženské tělo nebyl problémem.⁴⁷

V období baroka se některé ženy dostaly na urozené dvory, kde se staly učitelkami kresby, nebo dvorními dámami. Zejména v Nizozemsku se ženy začaly věnovat kresbě a malbě zátiší, kde jejich schopnosti nebyly odkázány na studium anatomie.⁴⁸

V následujícím historickém období došlo ještě k prohloubení propasti mezi ženou a uměním, například v Paříži, byl v 18. století vydán slavnou Akademií zákaz přijímání žen k výuce. Veškerá umělecká aktivita byla závislá právě na jejím studiu. Populární začala být

⁴⁵ Srov. PACHMANOVÁ M. in HECZKOVÁ, L., M. PACHMANOVÁ, P. ŠÁMAL, *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v generových souvislostech*, 1865–1945. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. 328 s. ISBN 978-80-7467-075-6

⁴⁶ CHATELET, Albert a kol. *Světové dějiny umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996. 784 s. ISBN 80-7181-055-X. s.280

⁴⁷ Srov. PACHMANOVÁ M. in HECZKOVÁ, L., M. PACHMANOVÁ, P. ŠÁMAL, *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v generových souvislostech*, 1865–1945. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. 328 s. ISBN 978-80-7467-075-6

⁴⁸ Tamtéž

opět socha, zejména antická a ta byla opět výhradně mužskou disciplínou. Ženy se nadále věnovaly tehdy okrajovému umění, portrétní malbě.⁴⁹

Na konci 18. století se atmosféra značně uvolnila a pařížský salon otevřen roku 1791 byl přístupný i umělcům, kteří nevystudovali akademii. Jednou z nejliberálnějších škol byla londýnská Slade School of Art, kde i ženy mohly malovat nahé mužské akty.

20. století přineslo ženám větší množství uměleckého vzdělání i uplatnění, pořád je však umění rozděleno na mužské a ženské. Je nutno poznamenat, že tento vývoj nebyl všude stejně rychlý a konkrétně v Česku se například díky komunistickému režimu velmi zpomalil.⁵⁰

⁴⁹ Srov. PACHMANOVÁ M. in HECZKOVÁ, L., M. PACHMANOVÁ, P. ŠÁMAL, *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v generových souvislostech, 1865–1945*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. 328 s. ISBN 978-80-7467-075-6

⁵⁰ Tamtéž

5 Menstruace znak ženství

Šestina všech plodných žen na planetě právě menstruuje.⁵¹ V tichosti a často potají, aby o tom nikdo nevěděl. I přes rostoucí pochopení a snahu o rovnoprávnost obou genderů, je menstruace společností vnímána jako něco nelibého, nečistého a nevhodného k diskuzi v širší společnosti. Co dělá ženu opravdu ženou a díky čemu se může cítit velmi žensky je právě její cyklus. Jak jsem již naznačila v úvodu své práce, ženu lze přirovnat její cykličnosti k luně. Toto zasvěcení dívky v ženu je vnímáno jako cosi nepraktického a špinavého a je žádoucí jeho odstranění. V současné době toto menstruační tabu vystřídala menstruační etiketa. Na televizních obrazovkách sice vidíme reklamy na tampóny a vložky, ženy jsou však usměvavé, v upnutých bílých kalhotách, vylučující z těla modrou neznámou tekutinu. V žádné z těchto reklam však nezazní slova jako krev, menstruace či reálné barvy tělních výtoků. Tato krev je dle společnosti i v současné době vnímána jako krev jiná a nečistá, na rozdíl od té, kterou vidíme běžně ve filmech, dokumentech a často i v umění.

V historii toto uvažování podporovala patriarchální rétorika. Posvátnost chrámů v některých kulturách byla zachována tím, že nebyl rituálně znečištěn mrtvým tělem, lidmi s kožní nemocí a lidmi s tělními výtoky tj. menstruační a porodní krev a také výron semene. Pokud ke znesvěcení došlo, probíhaly následně očištné rituály. Opět nám dualismus „čistoty“ a „nečistoty“ odráží patriarchální štěpení reality. V Bibli se objevuje spojení menstrující žena jako nečistá žena.⁵² V biblickém textu je také seznam zakázaných sexuálních vztahů, které zahrnuje i menstrující ženu. „*Kdyby někdo spal se ženou v období její nečistoty, odkryl její nahotu a obnažil zdroj jejího krvácení a ona by nechala odkryt zdroj svého krvácení, budou oba vyobcováni ze společnosti svého lidu*“ (třetí kniha Mojžíšova 20:18).

V některých kulturách se muž ženy v období „nečistoty“ nesměl ani dotýkat, obejmout ji nebo políbit. Pokud by ji chtěl podat nějaký předmět, musel jej položit na zem a žena si pro něj následně musela dojít a zvednout sama, aby nedošlo ke kontaktu.⁵³

Židé začali zpracovávat různé zákony týkající se soužití muže a ženy, a proto do něj museli zahrnout aspekty každodenního života, nevyjímaje menstruace. Některé prameny uvádí, že začátek lunárního židovského měsíce, jenž začíná na novoluní, byl svátkem žen a nemusely pracovat, jelikož ženy velmi často menstrují na nov. Netřeba připomínat že

⁵¹ *Moon inside you* [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

⁵² DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.114

⁵³ Tamtéž

všechny tyto zákony týkající se cyklu či šestineděli vytvářeli zpravidla muži. Je ovšem nutno poznamenat, že ačkoliv se ženy musely řídit různými nařízeními, nebyly tyto „zákony“ židy vytvářeny prameníci z nenávisti vůči ženám.⁵⁴

Naopak řecký postoj považoval ženy za méněcenné a opovrhované bytosti. Bohužel byl právě tento postoj později inspirací pro učení křesťanských a církevních otců. Antický názor na „nečistou“ ženu byl shrnut filosefem Pliniem Starším v kompilaci „Naturalis historia“ následně:⁵⁵ „*Těžko najdeme něco tak pozoruhodného jako ženské měsíční krvácení. Kontakt s menstruační krví způsobí, že víno zkysne, pole zůstane neúrodné, semena v zahradě uschnou a ovoce spadne ze stromů. Jasný povrch zrcadel se zamlží, ostří oceli se ztupí a lesk slonoviny pohasne. Roje včel zahynou. Dokonce i bronz a železo začnou rezivět a vzduch naplní odporný zápach. Když jej ucítí psi, divočí a jejich kousnut na smrt jedovaté.*“⁵⁶ Cítíme zde velmi hořkou nelibost a odpor k ženě a její podstatě.

Jak jsem již zmínila, byli to muži, kdo rozhodovali o omezeních ženy. Celý systém fungoval díky tomu, že ženy bez námitek akceptovali celý systém. Dobrovolně se svěřily do rukou mužů, jež ze sebe udělali gynekology a jiné ženské doktory.

Dříve existovaly tzv. ženské spolky a ženské kulturní prostory, kde se ženy scházely a pomáhaly si bez kontroly mužské autority, jelikož se jejich menstruace často synchronizovala. Tyto spolky byly postupně rušeny a zakazovány. Tělo ženy a její krvácení se stávalo pouze objektem zkoumání a to hlavně zkoumání mužů. Velmi důležitými otázkami pro ně bylo jakou má mít krev barvu, jak moc jí má být, která krev je čistá či nečistá.⁵⁷

Někdy se menstruace rozděluje na cyklus „bílé bohyně“ (menstruace za úplňku) a „rudé bohyně“ (menstruace za novu). Právě tato rudá Bohyně byla spojována s nenasytnou sexualitou, která vyvolávala v mužích strach.⁵⁸

Křesťanství vedené muži znevažovalo ženské tělo a ideálem se stává překonání svého těla a sexuálního chtíče, jak jsem již uvedla výše. Žena a její tělo představovaly nižší, hříšnou, neovladatelnou realitu. Nevysvětlitelné prolévání krve jednou za měsíc obzvláště ve spojitosti s Lunou bylo jedním z dalších důvodů obvinění žen z čarodějnictví. A tak ženy již od dob

⁵⁴ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.116

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ *Moon inside you* [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

⁵⁸ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.123

inkvizice popírají své tělo a své ženství, což vede k velkému traumatu v kolektivním vědomí.⁵⁹

Bolestivá a nepřijemná věc je obecně člověkem chápána jako něco nepřísného a škodlivého pro lidský organismus. Někteří doktoři proto tvrdí a věří, že menstruace není správná a aplikují ženám do těla tělisko, které menstruaci zastaví. Menstruace by měla být dle některých tvrzení trestem za hříchy ženy, zejména Evy,⁶⁰ o které se zmiňují na začátku diplomové práce.

Menstruace je znamením, že žena se má více věnovat sobě a stáhnout se. Méně se věnovat ostatním a ponořit se do sebe sama, do svého nitra. Proto často jedním ze znaků PMS je touha po samotě a ženy často irituje přítomnost dalších osob, často mužů či partnerů. Jakmile se žena naučí naslouchat rytmům svého těla, opadne i stres, který je původcem mnoha chorob. Právě toto období nazýváno premenstruačním syndromem, je časem, kdy má žena nejlepší smysl pro intuici a v historii byl právě toto čas pro různé vize, které žena byla schopna.⁶¹

Tradice napříč kulturami

V některých kulturách jsou dívky již od dětství učeny jak pracovat se svou dělohou, jak například ovládat menstruaci a posilovat svaly v děloze tak, že samotný porod nebyl bolestivý, ale mohl vést až k orgasmu. Pokud bylo možné porodit bez bolesti, proč je pro nás ženy mnohdy toto období v měsíci velmi bolestivé a kam se ztratilo starověké tajemství. Existují také kmeny mužů, v Papui Nové Guinei, kde muži věří, že menstruace je magická a snaží se jí napodobit nařiznutím falusu, k čemuž používali klepeta kraba. Tento akt probíhal během úplňku a muži se snažili prožít stejně magický moment jako ženy.⁶²

Menarché

Menarché z řeckého slova měsíc a začátek označuje první menstruaci. První menstruace byla shledávána něčím magickým a velmi silným momentem v životě ženy. Mnoho dívek v dnešní době celou tuto „nepříjemnou“ situaci vnímá jako něco zlého a nemá s ní celkově dobrou zkušenost, netěší se na ni a nechtějí o ni ani mluvit. Pokud se zeptáte

⁵⁹ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.119

⁶⁰ DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0. s.115

⁶¹ *Moon inside you* [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

⁶² Tamtéž

dívky, zda by chtěla žít život bez menstruace, za předpokladu, že může mít děti, bez váhání odpovídají kladně.⁶³

Každá kultura tento moment vnímá a vnímala jinak. Aboriginové v Austrálii například ženu až po krk zakopali do písku, aby z ní půda vysála veškerou nebezpečnou moc, kterou by mohla nabýt. Na Aljašce byly dívky poslány do malých chatrčí, kde měly minimální přístup vzduchu, neměly oheň a ani společnost po dobu čtyř let. V Amazonských pralesích zase dívky zavazovaly hlavou dolů do sítí, aby svůj magický moment strávili na hranici nebe a země. Existují také kultury, kde se tento moment oslavuje jako nový začátek. Například v jižní Indii, kde rodina připravuje pro dívku velkou oslavu na počest prvního krvácení dívky.⁶⁴

V současné době se mnoho žen vrací k oslavě menarche. Tradičně matky v tzv. červených stanech předávají dospělým ženám dary a spolu s ostatními ženami, členkami rodiny si předávají zkušenosti a sdílí své příběhy. Někdy pouze stačí strávit příjemné odpoledne s dcerou na oslavu tohoto velkého dne v jejím životě.

5.1 Menstruace v těle ženy

Termíny menstruace a menses pochází z latinského mensis (měsíc) mohla by zde být souvislost mezi délkou oběhu měsíce kolem země, což je přibližně 29 dní a délkou ovulačního cyklu ženy, což bývá cca 28 dní. Začíná kdykoliv mezi 10-15 rokem dívky a končí poslední fází, která se nazývá menopauza obvykle mezi 45-55 rokem ženy.⁶⁵

Cyklus ženského těla, jehož vrcholem je vylučováním krve, velmi nezapadá do dnešní společnosti, kdy každý musí podávat stejný a přesný výkon a kde se ženy snaží fungovat, co se výkonností týče, stejně lineárně jako muži. Bohužel i v dnešní době existují doktoři, kteří nepřírozenou pravidelnost, či úplné zastavení menstruace podporují. Samotná hormonální antikoncepce vyvolává falešnou, nepravou menstruaci, která není přirozená, ale řízená pilulkami.⁶⁶ Společnosti totiž nevyhovuje tato „překážka“, jež se vyskytuje v životě ženy.

⁶³ *Moon inside you* [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Menstruace. In <https://cs.wikipedia.org/wiki/Menstruace>

⁶⁶ *Moon inside you* [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

Ovariální cyklus

Jedná se o cyklické změny probíhající v ovariu v závislosti na hladině pohlavních hormonů. Hormony produkované v ovariu těsně souvisí s menstruačním cyklem, jelikož ovlivňují děložní sliznici.

Folikulární fáze - trvá prvních 14 dní cyklu. Během ní pod vlivem především FSH dochází k růstu náhodně vybraného folikulu a vysoké produkci estrogenů. Ke konci této fáze se k FSH přidává i LH a napomáhá tak dozrání folikulu a především ovulaci.

Ovulační fáze - nastává zhruba 14. den ovariálního cyklu. Graafův folikul praská a vajíčko je uvolněno do břišní dutiny, kde je vzápětí zachyceno vejcovodem, kterým dále putuje směrem k děloze.

Luteální fáze - nastupuje po ovulaci, kdy dochází k přeměně ovariálních folikulárních buněk (prasklého folikulu) v tzv. žluté tělísko (*corpus luteum*). To začne produkovat velké množství progesteronu. Pokud však nedojde k oplození vajíčka, potom do 28. dne cyklu žluté tělísko zaniká a vznikne tzv. bílé tělísko (*corpus albicans*). Produkce progesteronu tak rapidně klesne.⁶⁷

Menstruační cyklus

Jako menstruační cyklus označujeme cyklické změny děložní sliznice. Tyto změny jsou přísně závislé na hladině různých pohlavních hormonů (a tedy i na ovariálním cyklu). Délka cyklu je zhruba 21 - 35 dní, hodnoty se mohou individuálně lišit (průměrně jde o 28 dní). Menstruační cyklus začíná v pubertě, přibližně mezi 8. a 13. rokem, a končí v období menopauzy. Má následující fáze:

Proliferační fáze - trvá přibližně od 5. do 14. dne cyklu a navazuje na předchozí menstruační fázi. Probíhá pod stimulací estrogeny. Dochází k obnově děložní sliznice, růstu slizničního epitelu a k vývoji děložních žlázek.

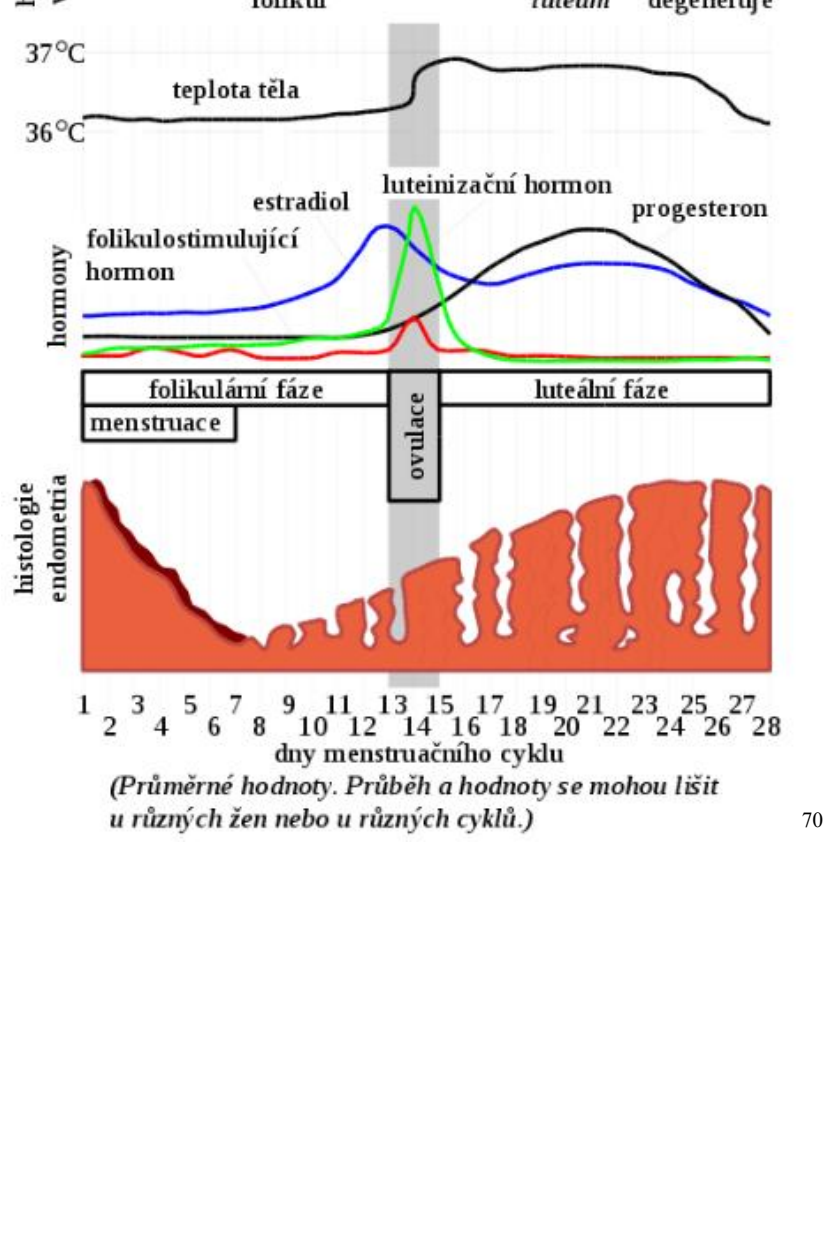
Ovulační fáze - navazuje na proliferační fázi a trvá od 15. do 28. či 27. dne cyklu. Během ní dochází vlivem progesteronu (produkovaného žlutým tělískem) k bohaté sekreci děložních žlázek. Děložní sliznice je nyní bohatě proscycena živinami a připravena přijmout oplozené vajíčko.⁶⁸

⁶⁷Menstruační a ovariální cyklus. In <http://www.genetika-biologie.cz/menstruaeni-ovarialni-cyklus>

⁶⁸Tamtéž

Ischemická fáze - probíhá 28. den cyklu, kdy vlivem poklesu hladiny progesteronu (žluté tělísko zaniká) dochází ke kontrakci arterií děložní sliznice, která tak přestane být zásobena krví (ischémie).

Menstruační fáze - trvá v průměru 5 dní a navazuje na ischemickou fázi. Během ní se odlučují nedostatečně krví zásobené buňky sliznice a spolu s určitým množstvím krve opouští organismus ženy.⁶⁹

⁶⁹ Menstruační a ovariální cyklus. In <http://www.genetika-biologie.cz/menstruaeni-ovarialni-cyklus>

⁷⁰ Tamtéž

6 Umělkyně a menstruační nit

Symbol menstruace prostupuje mnoho uměleckými díly a příběhy. Samotné pohádky obsahují velmi silnou symboliku dospívání a menstruace. V příbězích O Sněhurce, Šípkové Růžence, či Červené karkulce můžeme pozorovat nápadně podobné znaky. Symbol červené barvy a jakého překlenutí se z let dívčích do let ženských.

Dále vás v této kapitole seznámím s umělkyněmi, jež se zabývají tematikou ženství, menstruace a hledání ženy ve 20. století, jelikož společenské podmínky nedovolovaly ženě se bez jakýchkoliv následků volně vyjádřit k tomuto dlouho zamlčovanému tématu již dříve.

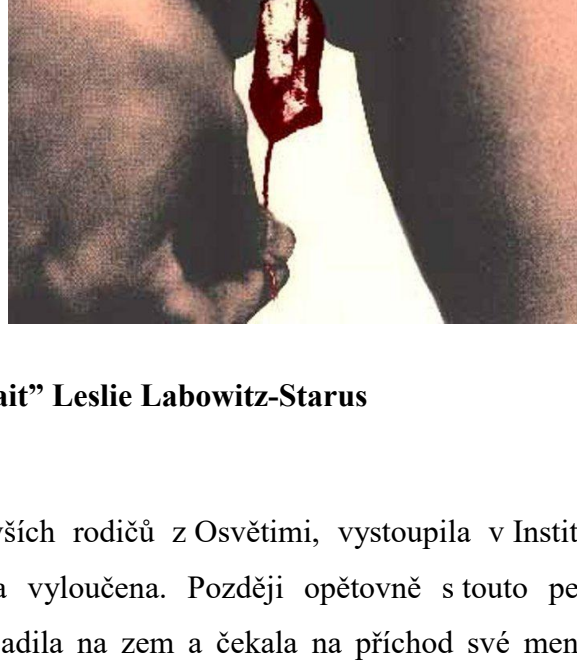
Tento trend se v umění se nazývá Period Art, nebo také Menstrala.⁷¹ V dnešní době snad ani nelze mluvit o svém cyklu bez náznaku výrazu znechucení nebo odporu. Každé ženě i dívce se v životě může přihodit situace, kdy nepozorovaně a nechtěně dojde k zakrvácení kalhot či sukně. Odvážně ač ve studu musí dojít domů, do práce či do školy. Umělkyně zabývající se touto tematikou upozorňují, ačkoliv někdy drsným způsobem, na přirozenost věci. Zatímco ženy krev schovávají, ostatní symptomy jsou jasně viditelné a komentované, zejména ze strany mužů. Jako náladovost ženy, nevolnost, hormonální nevyrovnanost viditelná na pleti.

Co všechny tyto umělkyně vedlo ke ztvárnění tohoto „tabu“ je souhra historických událostí popsaných ve všech předešlých kapitolách mé diplomové práce, které nechaly na ženství značné následky, se kterými se ženské pokolení musí vyrovnávat.

⁷¹ A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

1971 – “Red Flag” Judy Chicago

Umělkyně se snažila legitimovat nové téma v umělecké sféře touto fotolitografií. Tento průkopnický projekt zřejmě fungoval, protože následovala celá řada uměleckých děl vykreslující tento pro ženy ponižující a traumatizující moment.⁷²

73

1971 – “Menstruation Wait” Leslie Labowitz-Starus

Performance dcery přeživších rodičů z Osvětími, vystoupila v Institutu v Otis Art v Los Angeles, ze kterého byla vyloučena. Později opětovně s touto performance vystoupila v Dusseldorfu, kde se posadila na zem a čekala na příchod své menstruace. Komentovala publiku své pocity a seznamovala tak veřejnost s fyziologickými jevy svého těla v tomto magickém období.⁷⁴

75

⁷²A brief history of Menstrual art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

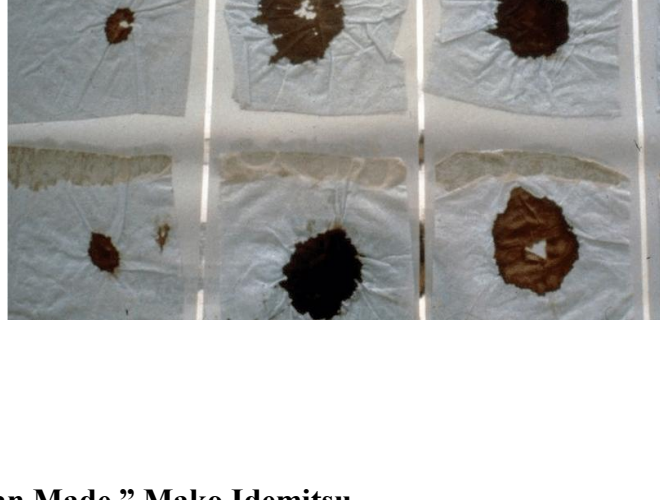
⁷³Tamtéž

⁷⁴Tamtéž

⁷⁵Tamtéž

1972 – “Blood Work Diary,” Carolee Schneemann

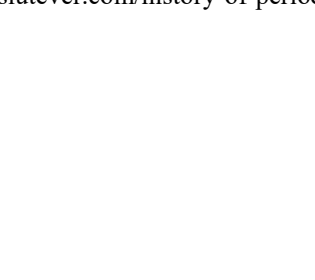
Umělkyně z Philadelphie v průběhu roku sbírá krev na hedvábný papír a dokumentuje tím svůj cyklus. Podnět k dílu byl částečně přirozený a částečně podnícen komentářem muže, jež zneklidnila při pohlavním styku kapka krve. Samotná autorka díla porovnává „neškodnost“ menstruační krve s krví prolitou muži, vojáky během války ve Vietnamu.⁷⁶

77

1973 – “What a Woman Made,” Mako Idemitsu

Video art začíná rozostřeným záběrem, který se postupně zaostřuje na tampón a louži krve v záchodové míse. Video doprovází autoritativní mužský hlas čtoucí japonský bestseller, jenž má mizogynský text a neskrývá odpor k intimnímu hodnocení ženy. Ženy jsou v textu popsány jako majetky mužů s nedostatkem talentu, nerozhodné a neschopné řešit problémy samy. Idemitsu komentuje nemožnost získání pozitivního vztahu k biologii ženy v naprostém rozsahu, jelikož normy jsou diktovány ze strany společnosti.⁷⁸

79

⁷⁶A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

⁷⁷Tamtéž

⁷⁸A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

⁷⁹Tamtéž

1980 – “Trop(e)ism”, Marshlore

Jako jednu z nejodvážnějších a nejkontroverznějších performance považují Trop(e)ism, kde se autorka začala potírat vlastní menstruační krví.⁸⁰

1986 – “Untitled” Kiki Smith

Umělkyně vystavila dvanáct lahví s nápisy jako hnís, průjem, krev atd. Po přistoupení diváka blíže, zjišťuje, že jsou nádoby prázdné a divák zůstává se svým vlastním odrazem. Autorka demonstruje rozdíl mezi zvířetem a člověkem, jenž je v momentu ponižení. Společnost tedy sama definuje, jak moc velký pocit ponižení v nás menstruační krev vyvolává.⁸¹

1996 – “Menstrual Hut,” Charon Luebbers

Umělkyně vytvořila stan pyramidového tvaru, ve kterém má člověk pocítit samotu a oddělení, které prožívá žena během menstruace.⁸³

⁸⁰ A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

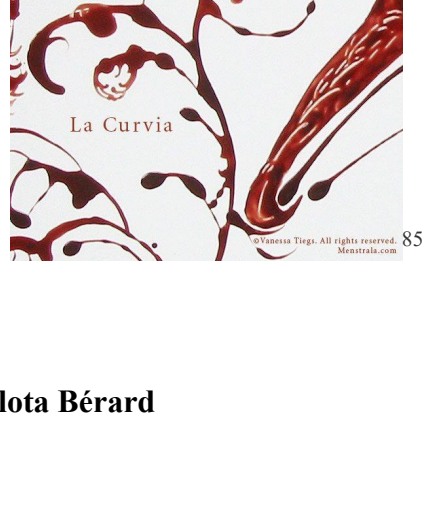
⁸¹ Tamtéž

⁸² Tamtéž

⁸³ Tamtéž

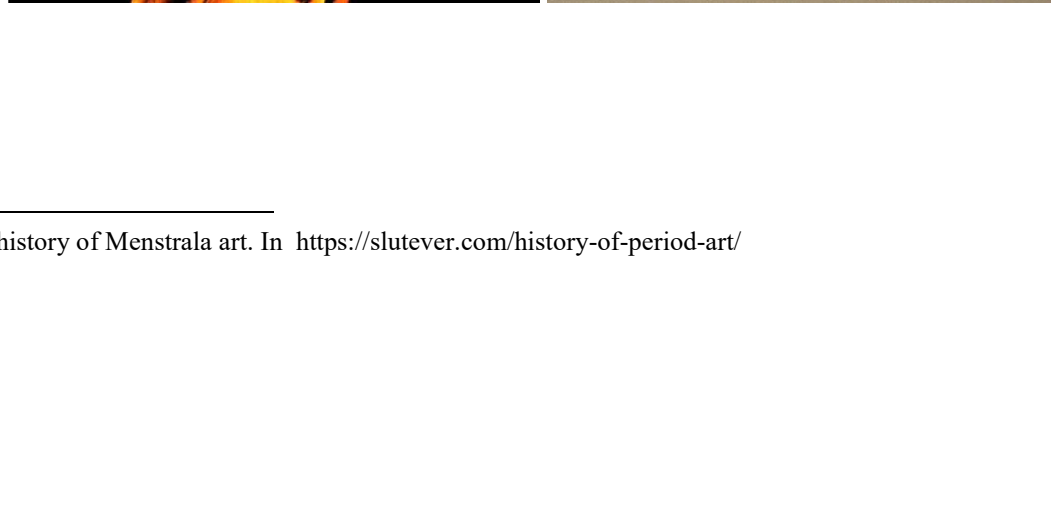
2000 – “Menstrala,” Vanessa Tiegs

Autorka vytvořila v průběhu tří let cyklus nazvaný Menstrala, jež malovala svou krví. Snaží se o zažití tohoto pojmu a prolomení tabu. Odkazuje se také k cykličnosti a luně. Malby jsou abstraktní a často automatické.⁸⁴

2004 – “Aqua Permanens,” Carlota Bérard

Mexická umělkyně během své performance tančila na bílé látce, na kterou během tance krvácela. Tanec doprovázen vlastní hudbou byl velmi hluboce ovládnut pocity a rytmy svého vlastního těla.⁸⁶

⁸⁴ A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Tamtéž

2009 – “Red Is the Colour,” Ingrid Berthon

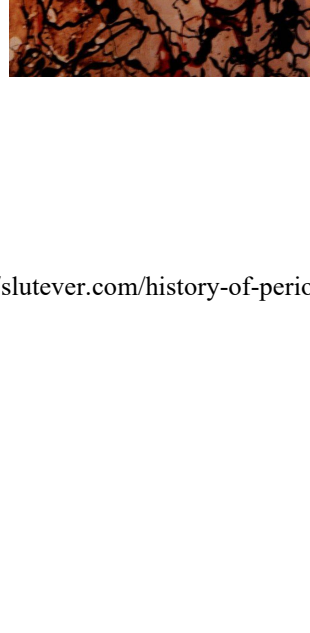
Ingrid vytvořila sérii fotografií žen s červenými rty, které byly nabarveny vlastní krví. Odkazuje se ke starým australským kmenům, například Dieri, kde se ženy právě takto značily při příležitosti příchodu jejich cyklu. Každý obraz a odstín „rtěnky“ je pojmenován reálným názvem produktu, který si žena může koupit v drogerii. Poukazuje na stereotypy ženské krásy v dnešní společnosti.⁸⁸

89

2010 – “The Period Piece”, Lani Beloso

Tato automatická malba vyjadřuje pocit bolesti a prožitků během periody. Autorka strávila i dvanáct hodin nad plátnem, jen aby vyjádřila své pocity.⁹⁰

91

⁸⁸ A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

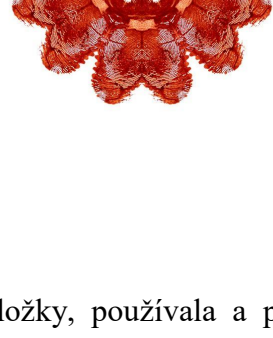
⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Tamtéž

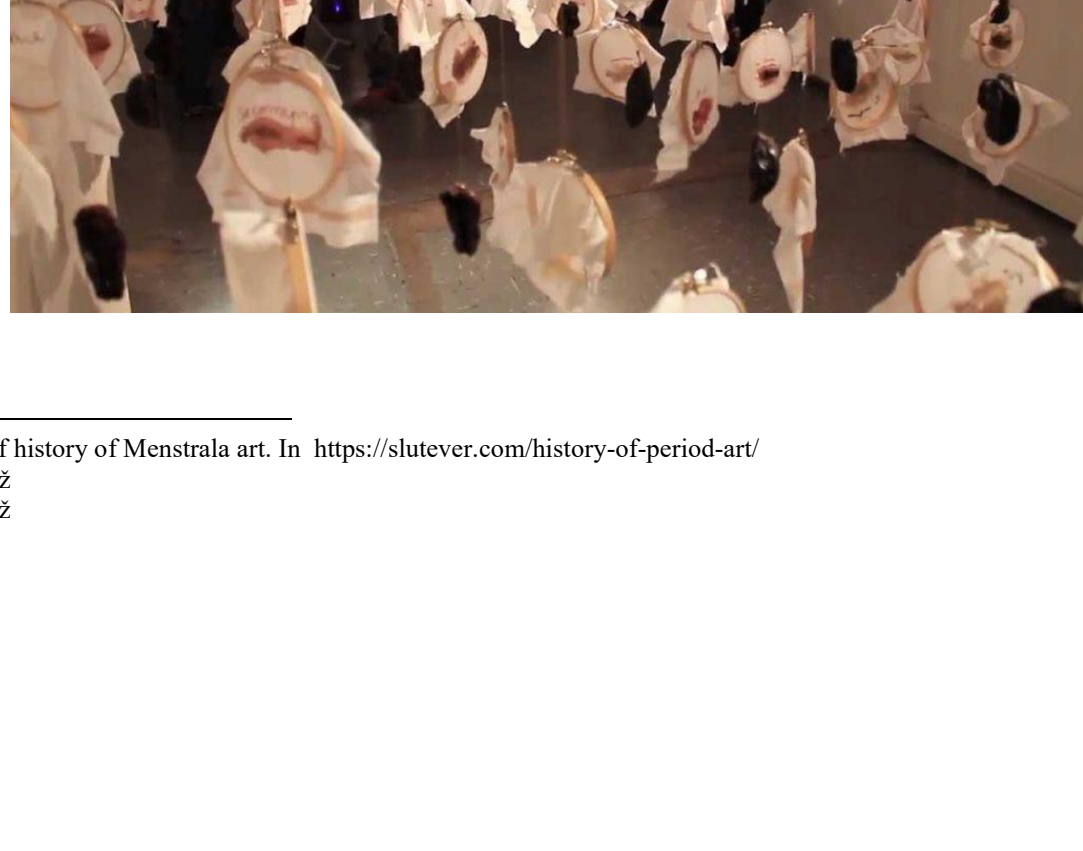
2011 – “Ummeli,” Zanele Muholi

Africká autorka začala tvořit mandaly a následně je fotografovat jako reakci na současnou situaci v Africe, kdy jsou lesbické dívky skupinově znásilňovány, aby byly „vyléčeny“. Jednak se vyrovnává se svým cyklem, ale také komentuje krvácení nejen fyzické, ale také psychické pod nátlakem patriarchální společnosti.⁹²

2013 – “Cloths,” Carina Úbeda

Carina z Chile, jež je alergická na vložky, používala a po dobu pěti let sbírala látková plátýnka. Následně je vystavila jako symbol své ovulace. Na každé plátýnko vyšila slova s negativní konotací jako například „destrukce“, „produkce“, „zmetek“ atp.⁹³

⁹² A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Tamtéž

2015 – “period.” photo series, Rupi Kaur (Uploaded to Instagram by Rupi. Photo taken by her sister Prabh)

V dnešní době sociálních sítí, které mají neskutečný vliv na život nejenom mladých lidí, je možno oslovit širokou veřejnost. Studentka nahrála svou fotografií na internet se záměrem poukázat na toto tabu. Správce současně nejpůlárnější sociální sítě, Instagramu fotografii stáhl a cenzuroval z nevysvětlitelných důvodů. Následně se ženě společnost omluvila a dovolila ji opět fotku nahrát na internet.⁹⁵

⁹⁵A brief history of Menstrala art. In <https://slutever.com/history-of-period-art/>
⁹⁶Tamtéž

7 Mé vnímání ženství

K tomuto tématu jsem se nedostala ihned, ačkoliv mne zřejmě trápilo celý život. Vzorce chování a předpisy toho, co se v dětství a během dospívání má a nemá, dokonale kopírovaly patriarchální systém. Žena v domácnosti, péče o dítě a bohužel silná nadřazenost muže. Vždy jsem chtěla být chlapec, zřejmě kvůli společnosti a výchově, kterou jsem byla vedena.

Dnešní společnost vnímám jako ženě nakloněnější, přestože si myslím, že se dnešní svět snaží ženské pokolení spíše rozdělit, nežli sjednotit. Reklamy a předpisy krásy nutí ženy soupeřit a nepodporovat se. Bohužel tento vliv vnímám silněji působící na svět ženy než na svět muže. Jak má být žena štíhlá, upravená, starat se o rodinu a přitom pracovat stejně jako muž, nemít žádné překážky v podobě například menstruace.

Chápu ženství jako něco, co musíme prožít a o co se musí pečovat. Skrze následující práci se snažím své ženství opět nalézt.

8 Praktická část diplomové práce

V návaznosti na svou bakalářskou práci, kde jsem se zabývala sny a jejich vlivem na emoce jsem se i nadále chtěla věnovat automatické kresbě, kterou jsem si vybrala jako prostředek své arteterapie. Několik měsíců jsem se věnovala automatické kresbě, která mě však neuspokojovala, protože jsem si nebyla jistá, co je jejím cílem. Později jsem si uvědomila, že mě ovlivňují nejen sny, ale také můj cyklus. Jako každá žena si procházím změnou nálad nejenom pod vlivem hormonů. Zajímalo mne, jak se tato cykličnost odrazí v mé tvorbě.

Zároveň i pro mne bylo toto téma a část měsíce tabu, o kterém by se nemělo mluvit a mělo by rychle vymizet. Po přerušení užívání hormonální antikoncepce se můj cyklus změnil, byl intenzivnější a také se mi velmi pozorovaně zlepšila schopnost intuice, která se často projevovala skrze sny. Pokud pohlédnu zpětně na toto období, většinou v čase premenstruačním, které bývá označováno za magické. V praxi to u mne vypadalo tak, že jsem dopředu s naprostou přesností věděla, co se v některých situacích stane.

Svou diplomovou práci se odvažuji nazvat vlastní arteterapií, jelikož se skrze díla pokouším nalézt sebe a své ženství, ke kterému jsem nebyla nikdy vedena.

Celé téma spojují slova cykličnost, měsíc a ženství. Rozhodla jsem se pojmut svou automatickou kresbu jako deníkové zápisy z každého dne ve svém cyklu, který by měl začínat prvním dnem menstruace, já to tak ovšem nevnímám a pro mne je začátkem den, kdy se mé tělo dočistí a začne nové období.

Deníky byly první forma systematického zaznamenávání pocitů ženy, které k tomu samozřejmě měly určité predispozice. Deník je většinou svědectvím osobnosti pisatele, je to prostor pro hledání své identity, místo pro tiché vyjádření revolty. Impuls k psaní deníku je většinou významná událost v životě pisatele či pisatelky, jako jsou například narozeniny, nová práce, láska.

Snažím se tedy uzavřít cyklus mezi nalezením ženství, cykličností ženy a cyklem samotným za pomoci automatické deníkové kresby.

8.1 Postup práce

Jeden cyklus trvá cca 28 dní a tudíž i mé deníkové zápisy obsahují vždy cyklus 28 prací. V pracích se pokouším samovolně zaznamenávat výhradně emoce a pocity skrze automatickou kresbu. Všechna díla jsou tvořena každý den přibližně ve stejný čas. Mé emoce velmi silně ovlivňují mne i mé okolí. S odstupem času může pozorovatel sledovat změny rozpoložení a emocií ovlivněné hormony a cyklem.

„Záznam emoce“

Jako své médium jsem si zvolila opět papír, který na mne působí nejčistším dojmem a zároveň mi připomíná období psaní deníků. Formát jsem si zvolila menší, tedy A4, z důvodu menšího, tedy intimnějšího a intenzivnějšího prostoru pro tvorbu. Opět jsem fyzicky s papírem pracovala, různě jej ničila, hladila, upravovala, nicméně při zkoumání děl jsem zjistila, že jsem se uchylovala hlavně ke kresbě. Záměrem bylo zachytit jednu určitou emoci, což bylo velmi náročné, jelikož se její intenzita přetvářela a mnohdy také vytrácela, není totiž konstantní. Snažila jsem se nevěnovat pozornost prožitému dni a různým zážitkům, které se během dne staly. Postupem času, jsem ovšem pozorovala, že mé zážitky z dne v souvislosti s určitým hormonálním rozpoložením a současnou fází cyklu ovlivňují mé emoce. Dále jsem se snažila nalézt a ztotožnit se se svou vnitřní ženou, bohyní. Začít si vážit toho, že jsem žena a přestat se stydět za některé projevy ženství, jehož největším důkazem je právě má diplomová práce. Jak jsem již zmínila, kresbu jsem neovládala. Jde pouze o surovou, čistou emoci vycházející z mého nitra. Neovlivňuji to, kde na papíře kresbu začnu a kde ji skončím. Jakým přitlakem budu kreslit, nebo jaký odstín červené barvy zvolím. Mnohdy jsem také zavírala oči, jelikož zrak při tvorbě nebyl důležitý. Po ukončení jednoho cyklu jsem práce zkoumala a opravdu lze vidět vliv periody na mé emoční rozpoložení. Práce jsou zpočátku spíše jemné a tvary jsou spíše zaoblené, zatímco kolem 21.-28. dne lze pozorovat větší vztek, ostré tahy pastelkou a větší sytost barev. Mne samotnou zneklidňuje pohled na tato závěrečná díla série. Vývoj však není pouze graduující. I na obrazech mezi 1. -21. dnem lze pozorovat, že mé emoce jsou kolísavé, někdy jde o zmatečnou směsku linek a jindy o jednoduchou uhlazenou čáru. Nejuhlazenější a pro mne nejpříjemnější na pohled jsou obrazy, které vznikly v období ovulace. Je zajímavé, že stejné rysy vykazují všechny cykly prací. Výsledkem není estetická série děl, ale zápis procesu zpracování emoce. Je pouze na divákovi, jak na sebe díla nechá působit a co si u toho prožije.

„Barva“

Na papír jsem používala velmi symbolickou červenou barvu, jejíž intenzitu o formu jsem vybírala intuitivně na základě svého rozpoložení. Používala jsem výhradně akvarelové pastelky, které mě provázely celým dospíváním, nebo fix červené barvy.

„Cyklus“

Vzniká tedy můj cyklus na cestě za hledáním svého ženství skrze automatickou kresbu. Jeden z nejtímnějších momentů v mém životě, který je slovy nepopsatelný. A většinou jsou mé emoce neovladatelné a nezkrotné. Tyto rudé emoce jsou nejčistším projevem mého ženského nitra.

„ReCyklus“

Téma recyklace se opět přenáší z mé bakalářské práce, pokud jde o záznam kolážový, nepoužívala jsem nové papíry, nýbrž staré útržky či zbytky předchozích děl. Někdy naopak vůbec a vystačila jsem si s pastelkou a papírem v jeho původní verzi.

„Meditace“

Každodenní zápis emocí se pro mne stal určitým druhem meditace a ventilace všech negativních pocitů a velmi často pocitu vzteku, který zažívám. Pomohl mi uvědomit si ženství v jeho plné síle a kráse. Postupem času se negativní pocity přetvářely spíše v pozitivní anebo byly mírnější. Nelze proto říci, že by jeden obraz byl agresivnější a jiný melancholičtější. Emoce nebyla konstantní a v průběhu kresby se proměňovala. Nieméně pokud na cyklus děl nahlédneme jako na celek, lze pozorovat, že je proměnlivý a opravdu v období menstruace graduje, mění se a kvete.

9 Podobnosti v tvorbě

Vizuální podobnost děl shledávám v některých dílech abstraktních expresionistů, jejichž díla nejsou kritikou společnosti, stejně tak jako já se nesnažím kritizovat postavení ženy ve společnosti, jelikož jde spontánní práci s podvědomou spontánní energií. Stejně jako já autoři pracují s podvědomím, tudíž s neovládanými emocemi. Inspirace těchto umělců nepochází z figurativních prvků, ale z jejich nitra. Důležitější je prožitek během tvorby, než výsledek samotný. Umělci vytváří díla dynamická, což je pro cyklus velmi typické. Zachytí zde nějaký „nástup“, „vrchol“ i „úpadek“. Divákovi se snažím zprostředkovat své nejnítější pocity zkoumané následně z hlediska velmi citlivého tématu ženství. Proces vzniku kreseb by se dal přirovnat ke konceptuální tvorbě právě svou charakteristikou a postupem práce.

9.1 Abstrakce

Abstrakce z latinského abs-trahere, odtáhnout, odvléci, oddělit.⁹⁷ Obecně dochází k rozkladu pojmu či předmětu na základní prvek, který odráží hlavní podstatu věci. Vychází často ze základních prostředků umění jako je linka, křivka, tvar, obrys, barva, světlo, jež nejsou vázány na konkrétní předměty. Ve filosofii označuje důležitý moment poznání při přechodu z vnímání smyslového k racionálnímu. Zachycuje celou řadu myšlenkových procesů, během kterých jsme schopni odhlížet od určitých znaků a vlastností daného předmětu. Abstrakce souvisí s myšlením na vyšší úrovni, což je abstraktní myšlení, díky kterému se lidstvo neustále posouvá.⁹⁸

9.2 Abstraktní umění

Abstraktní umění je umění nekonkrétní, neobjektové, nefigurativní, někdy označováno jako čisté umění. Umělci jako Pollock, Mondrian či Kupka upouštějí od tradice konvencí a nechávají ve svých dílech prostor duchovní svobodě. Abstraktní umění lze definovat dvěma směry. První vychází z linky, barvy či obrysu, kde je významem celého díla hlavně jeho obsah. Druhým směrem autor určitý objekt zjednodušuje a předmět je tedy spíše naznačen

⁹⁷ BALEKA, J. Výtvarné umění výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika). Praha: ACADEMIA, 1997. ISBN 80-200-0609-5, s. 7

⁹⁸ BALEKA, J. Výtvarné umění výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika). Praha: ACADEMIA, 1997. ISBN 80-200-0609-5, s. 7,8

obrysy, ve kterých ho lze následně najít. Poselství je pravděpodobně nehlubší podstata abstraktního umění.⁹⁹

9.3 Abstraktní expresionismus

Pojem vzniká spojením slov z lat. abstractus a expressio – výraz. Tento umělecký směr propuknul v 50. a 60. letech 20. století. Jedná se o silně citový proud abstraktního umění, jež klade důraz na bezprostřední výrazovost malířského projevu skrze rytmus, dynamičnost, harmonii či barevnost. Ve Francii se nazývají art informel, nebo tachismus a v USA začíná být populární označení akční malba.¹⁰⁰ Zprvu byl pojem abstraktní expresionismus používán pro označení některých směrů expresionismu, zejména ranou tvorbu V. Kandinského. Opakem je geometrická abstrakce, která také vychází z expresionismu, kaligrafie a smyslových zážitků. Představitelé tohoto směru, kteří založili svou malbu na psychologickém automatismu tvorby, byli například J.Pollock, M.Rothko, R.Motherwell, A.Gorky atd. Některá díla před zkomercializováním vyjadřují protest proti válkám (korejské, vietnamské, alžírské).¹⁰¹

9.4 Konceptuální umění

Z latinského conceptio, což znamená početi, myšlenka, nápad. Základním elementem tohoto uměleckého směru je právě nápad a myšlenka, která prostupuje dílem umělce a je tím nejpodstatnějším, co nám může, podle konceptuálních umělců musí, umění nabídnout.¹⁰² Na rozdíl od tradičních umělců, kteří se uchýlovali k realistickému a mnohdy libému ztvárnění reality, konceptualisté se snaží prostřednictvím svých děl vyjádřit především svou ideu, myšlenku, která nemusí být hned z díla čitelná. Cílem autora je tak donutit diváka zamyslet se nad dílem, zamyslet se nad „conceptio“ výtvarného výsledku. Umělec tak staví tuto myšlenku nad jakýkoliv fyzický předmět, který by v nás měl záměrně vyvolávat pocit libosti či nelibosti. Záměrem je promlouvat k divákovi prostřednictvím jazyka umění. Často jsou tato

⁹⁹ BALEKA, J. Výtvarné umění výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika). Praha: ACADEMIA, 1997. ISBN 80-200-0609-5, s. 7,8

¹⁰⁰ VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně : dějiny vizuálního umění. 1. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 8071821209, s. 78

¹⁰¹ MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 4. Praha : Idea Servis, c2002. ISBN 8085970325, s. 132

¹⁰² GOLDIE, Peter and SCHELLEKENS, Elisabeth: Who's Afraid of Conceptual Art?, London, New York: 2010.

díla doplněna o popisky, mapy a různé vysvětlivky, aby byl divák schopen proniknout do díla, pochopit autora a dekodovat hlavní myšlenku a záměr jeho uměleckých děl.¹⁰³

Dochází k odklánění od umění fyzického k umění mentálnímu. Umělec se vzdává estetiky a libého užití materiálů a barev ve prospěch myšlenky. Tento proces nazýváme „dematerializací“ umění. Právě díky této dematerializaci se zvyšuje nárok na percipienta, co se týče soustředěnosti a pozornosti, jelikož by se u takových děl měl snažit porozumět hlavní myšlence.

V poslední době je slovo konceptuální skloňováno v mnoha pádech, často se střetává s kritikou nejen běžných lidí, ale také zainteresovaných umělců. Na západě je tento směr velmi populární a i v Evropě se konceptualisté umisťují na vrchních příčkách významných uměleckých ocenění jako je Turnerova cena, pořádána britskou galerií Tate, kde můžeme zmínit tématicky například Tracey Emin. Právě Tracey byla nominována na tuto cenu v roce 1999 svým dílem „Má postel“, kde vystavila zátiší s postelí, na které se povalovaly mimo jiné i zakrvácené kalhotky autorky, nicméně ročník s tímto dílem nevyhrála.¹⁰⁴ V českém prostředí se s konceptuálním dílem prosadil umělec Dominik Lang, který se stal v roce 2013 laureátem prestižní Ceny Jindřicha Chalupceckého.

Za praotce konceptuálního umění by se dal považovat Duchamp a dadaismus, který usiloval o tzv. „anti-umění“.¹⁰⁵ Zatímco ostatní dadaisté používali jako prostředek k vyjádření humor a sarkasmus ke kritice životních podmínek tehdejší doby, Duchamp kromě vtipného „převyprávění“ reality komentoval vážnost světa. Na rozdíl od ostatních dadaistů, kteří byli až povrchně hraví a vtipní, Duchamp kladl důraz na význam na poznání a bral svá díla zcela vážně. Hraje si s myšlenkou toho, že pomíjivým prvkem umění je hmotná podstata, zatímco ta božská, nepomíjivá, je právě jeho myšlenka. A právě zde přesahuje Duchampova myšlenka nad fyzickým dílem, což je velmi blízké definici konceptuálního umění.

Duchamp se zasloužil o pojem ready-made¹⁰⁶, které dotvářela hlavní myšlenka. Vytvářel je zcela náhodně a poté vystavoval. Snažil se o změnu pohledu na umění. Snažil se re-definovat tradiční formy umění a kladl si otázky jaká je právě samotná definice umění. Náhodné spojování objektů, které v dané chvíli obklopovaly Duchampa, se jeví jako

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/turner-prize-1999/turner-prize-1999-artists-tracey-emin>

¹⁰⁵ CHALUPECKÝ, Jindřich: Úděl umělce: Duchampovské meditace. 1. vyd., Praha: Torst, 1998 453 s. ISBN 80-7215-050-2.

¹⁰⁶ *instalace vytvářené z předmětů běžné denní potřeby, kterým autor dává nové kontexty, významy a souvislosti; může jít např. i o nesmyslné instalace nesourodých předmětů a fotografií založené na vtipu a situační komice. Lze jej chápat také jako umění z druhé ruky, secondhand art.*

spontánní bezmyšlenkovitá aktivita, která splňuje principy nejenom dadaistické, ale také principy automatické tvorby, kterou se budu zabývat v následující kapitole. Příkladem takové tvorby je například dílo s názvem *Kolo bicyklu*.¹⁰⁷

9.5 Automatická kresba

*„Automatická kresba umožňuje poznávat věci a souvislosti jinak, dostat se dál na cestě k sobě, ve svém osobním duchovním růstu. Automatickou kresbu může začít používat každý. Díky ní v sobě můžete posílit intuici, vnitřní zrak, rozvinout a rozšířit mimosmyslové vnímání a objevit své skryté schopnosti.“*¹⁰⁸

V současnosti existují zatím jen tři základní publikace věnující se čistě tématu automatické kresby. Jedná se o publikace Automatická kresba: Cesta k sobě i druhým od Hany Šmidové, Psychografie - automatická kresba: poznatky a výuka od Marie Machkové a Automatická kresba: Artrelax od Evy Suttnerové, z nichž každá pojímá automatickou kresbu trochu odlišným způsobem.

Mimo důležitý terapeutický význam nás automatická kresba provází celým životem více, než bychom čekali. Člověk, který mimoděk při telefonování, či jiné činnosti, kreslí bezmyšlenkovitě a naprosto otevřeně. Z této kresby se dá vyčíst nejenom autorovo rozpoložení, ale také jeho duševní a často i zdravotní stav.

Význam tohoto pojmu nemá jednoznačnou definici. Historicky je spojován s uměleckým směrem surrealismu, kdy umělci tvořili bez kontroly vědomí, naprosto spontánně, vycházejíc z podvědomí. Dochází k odhalení sebe sama a ponoření se do své podstaty bytí. Člověk tak může nalézt své nejnítější, potlačené emoce. Výsledek automatické kresby se následně užívá jako materiál pro případnou diagnózu.

Automatická kresba se dá natrénovat a také je potřeba ji trénovat, respektive přestat používat rozum, udržet prázdnou mysl a nechat svou ruku volně kreslit či malovat.

Podle Machkové lze rozdělit automatickou kresbu na abstraktní a racionálně reálnou. Ty abstraktní se vyznačují nekonkrétností a nahodilostí, jsou tvořeny bezmyšlenkovitými

¹⁰⁷ CHALUPECKÝ, Jindřich: Úděl umělce: Duchampovské meditace. 1. vyd. Praha: Torst, 1998, 453 s. ISBN 80-7215-050-2. s. 172

¹⁰⁸ ŠMÍDOVÁ, Hana. Automatická kresba: cesta k sobě i druhým. 1. vyd. Příbram: H. Šmidová, 2013, 116 s. ISBN 978-80-260-3796-5.

tahy, vrstvením čar a většinou jde o jeden dlouhý kombinovaný tah tužkou, či jiným kreslícím nástrojem. Naopak u racionálně reálné kresby si jasně stanovíme tvar, jako elipsu kruh či jiný tvar a následně do něj zapisujeme mimosmyslově předmět zkoumání.

Automatickou kresbu lze dále dělit na kresbu *aurickou, diagnostickou, topografickou, obecně zjišťovací, testovací, či automatické písmo.*

Aurická kresba je grafickým, schematickým znázorněním aury, což je v kostce obal člověka tvořen barevnými vrstvami, které vyzařují z živého tvora. Tyto barevné vrstvy vyzařují různé vibrace, které souvisí s naší duševní i tělesnou činností. Lze z nich vyčíst mnoho informací o duševním rozpoložení člověka, o jeho založení a také vztazích. Tuto auru je možno výtvarně vyjádřit pouze za určitých podmínek, jde totiž o mimosmyslové vnímání něčeho tak křehkého a těžce uchopitelného jako je aura. Graficky je znázorňujeme pomocí různých barevných kruhovitých tvarů.¹⁰⁹ Diagnostické kresby nám pomáhají diagnostikovat určité problémy. Vyhledat jejich příčinu a následně je odstranit pomocí hledání možných řešení daného problému. Ke grafickému znázornění užíváme předkreslené či předtiskuté obrysy postav, do kterých zakresluje různé hustými čarami místo problému.¹¹⁰ Topografická kresba znázorňuje energetická pole různých geografických míst. Jde o takzvané dobré a špatné energie nějakého místa, na které mohou být citliví jedinci náchylní. Dále kresba zjišťovací a testovací pomáhá člověku rozhodnout se v klíčových okamžicích, hledá odpovědi na otázky, které člověk sám neví a vychází tak surově z jeho nitra. Automatické písmo také řadíme do této skupiny automatické tvorby, kde jedinec ve stavu alfa, který je potřeba u tvorby všech děl, nechává volný průběh tomu, co píše. Člověk postupně přestává vnímat velikost písma, jeho tvar, formu i obsah a jde tak o psaní vycházející z podvědomí.¹¹¹

Mimo léčebný a terapeutický účinek automatické kresby nám může sloužit také jako diagnostický prostředek pro odhalení základních charakteristik člověka, jeho zdraví, momentální i celkové rozpoložení nebo například dopomáhá k odhalení slabých či silných stránek zkoumaného jedince. Všechny tyto aspekty je možno zkoumat skrze prostorové uspořádání na papíře, tvarů, symbolů a prvků, ale také přítlaku na papír, barvě atp. Je nutno věst s „pacientem“ rozhovor, jelikož kresba je velice individuální a každý symbol může mít naprosto jiný význam pro člověka, který se nachází v různých emočních rozpoloženích. Velkou rozdílnost vnímání můžeme pozorovat v užití barev, jelikož někomu může černá

¹⁰⁹ MACHKOVÁ, M. Psychografie: (automatická kresba): poznatky a výuka. Vyd. 1. [České Budějovice]: Jih, 2006. 314 s. ISBN 80-86266-08-7. s.18

¹¹⁰ Tamtéž

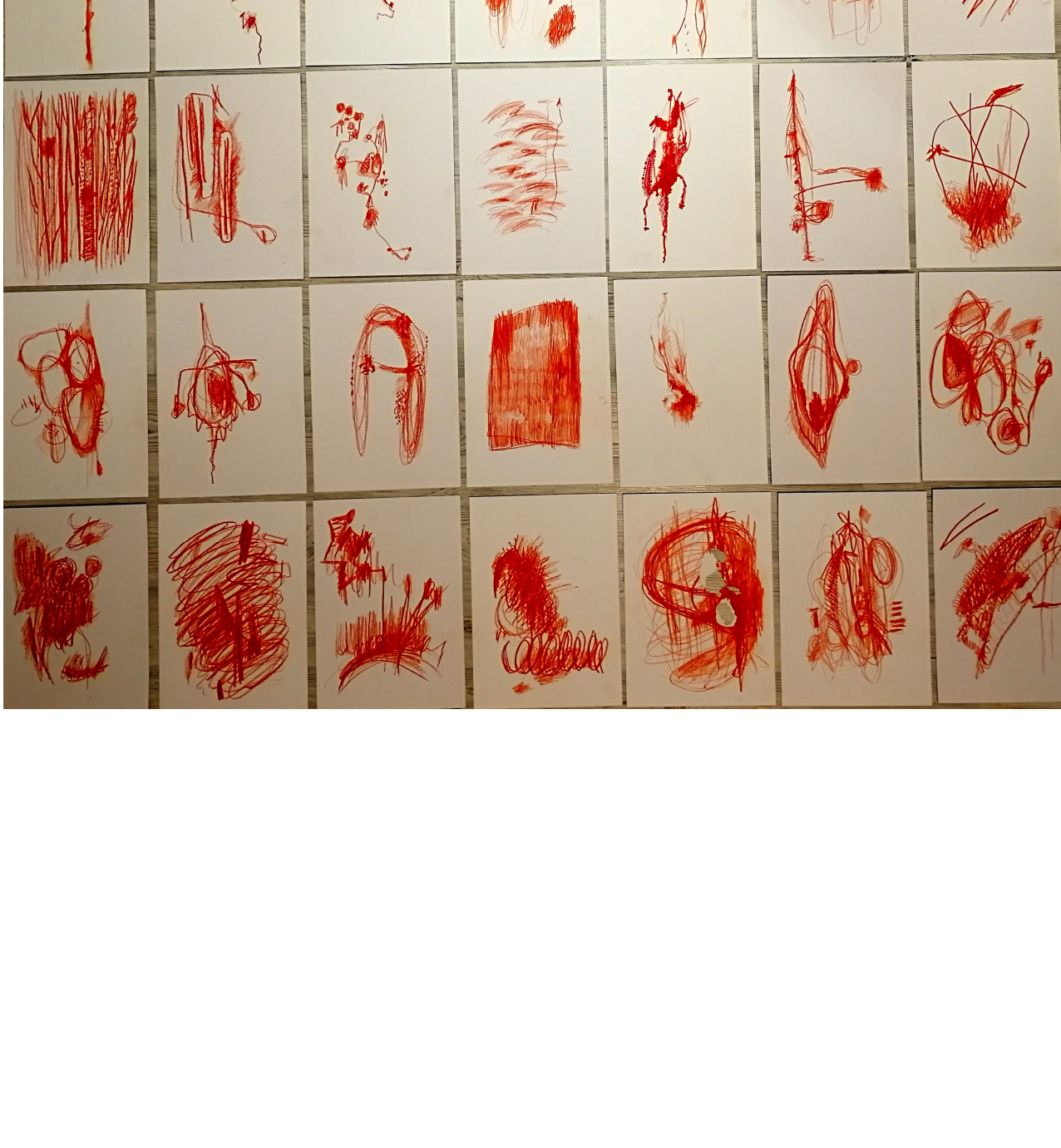
¹¹¹ Tamtéž

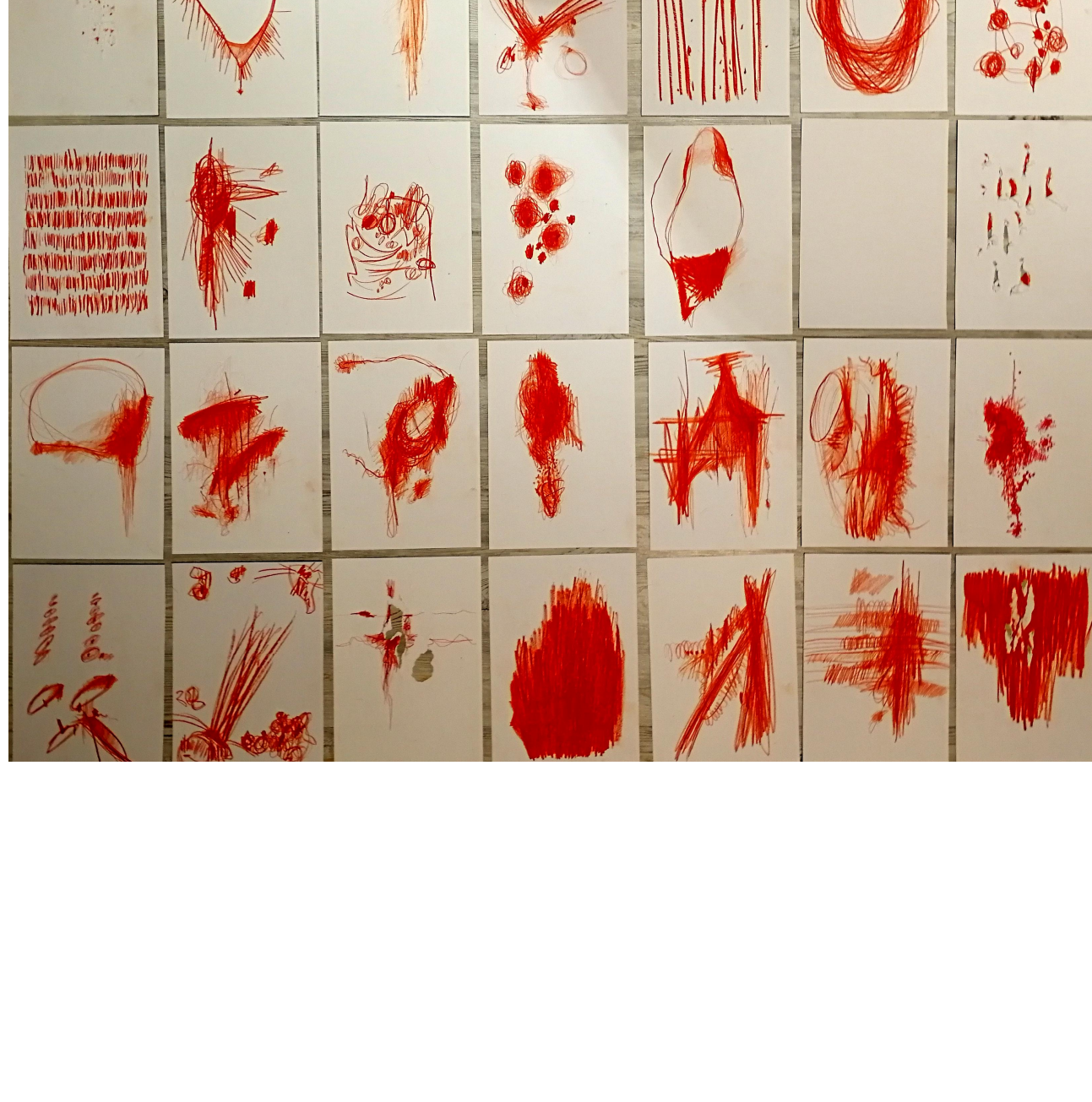
barva evokovat smutek a smrt, jinému v kontrastu s bílou může navozovat klid a rovnováhu.
Nebo dále například červená barva pro jednoho znamená krev a zlost, pro jiného lásku a život.

10 Praktická část

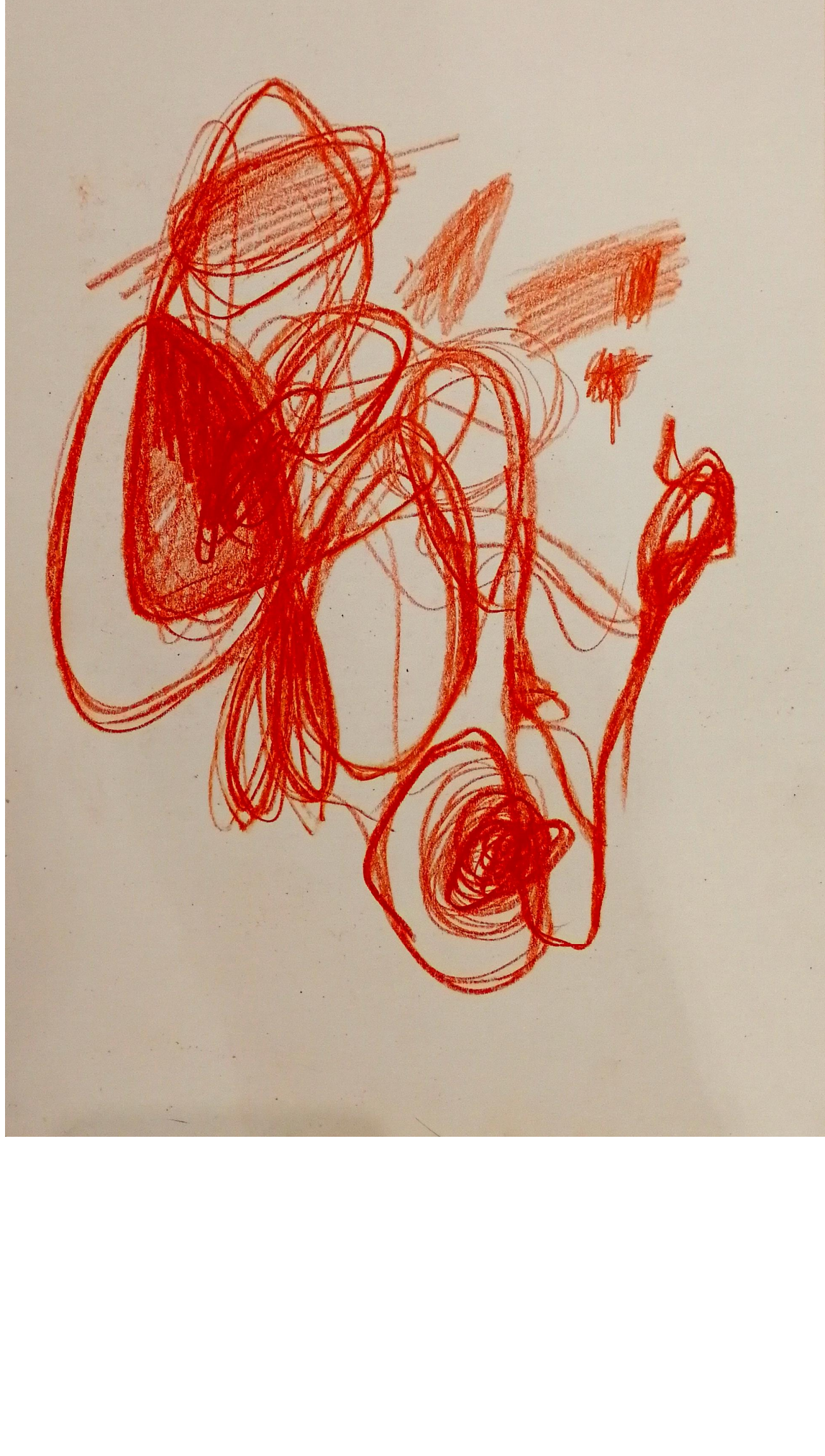
Cyklus prací je vždy řazen v řadách po sedmi obrazech, které symbolizují týdny v cyklu ženy.

1. cyklus prací 1.-28.den

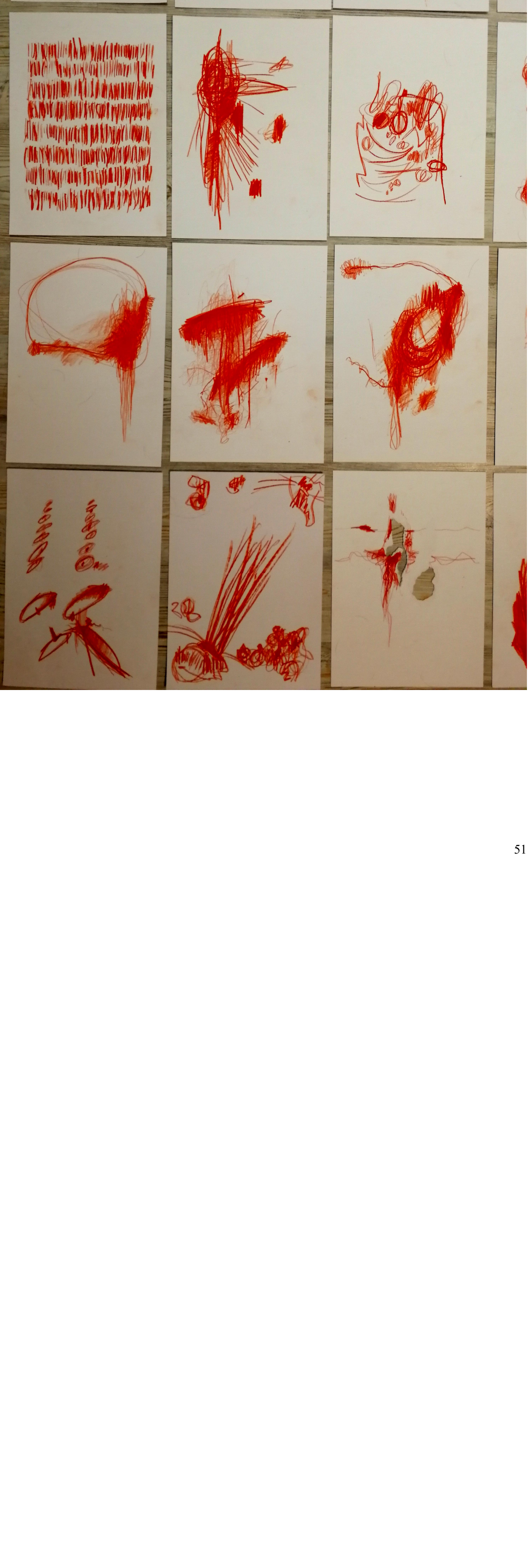

11 Pedagogický projekt

Pedagogický projekt, je tematicky zaměřený na automatickou kresbu a její terapeutické účinky. Žáci se naučí důležitosti procesu tvorby a zpracování jejich emocí, nikoliv důležitosti výsledku, který je ve školách většinou hodnocen. Studenti si vyzkouší různé druhy kreseb vycházející z metodiky arteterapie, jako je aurická kresba, topografická kresba, atp. Dále se snažím o větší pochopení člověka jako sebe sama a přijetí nejenom sebe, ale také přijetí lidí, které žák obklopuje v tomto věku nejvíce, jeho spolužáků. O znovuobjevení kontaktu s člověkem, přírodou a svým nitrem.

11.1 Myšlenka výtvarné dílny

Cílem výtvarné dílny je děti naučit, jak moc je důležitý proces, nikoliv výsledek. Naučíme se relaxovat a zbavit se napětí, které děti ve škole zažívají. Budeme se snažit také pracovat jak s energií člověka, tak s energií přírody, jejíž součástí jsme i my. V závěru dílny budu studenty směřovat k pochopení opačného pohlaví, což je hlavním tématem mé diplomové práce. Nebudeme se zaměřovat pouze na dospívající dívky, ale také na chlapce, jelikož bych chtěla, aby se žáci naučili pochopení a respektu z obou stran. Nepojala jsem dílničky jako čistě výtvarný projekt, ale také projektem dětí spojit a pochopit sebe i ostatní, což se jim v dnešní, od člověka odpojené době, nedostává.

11.2 Organizace výtvarné dílny

Časová dotace u jednotlivých úkolů se liší v závislosti na náročnosti zadání. Poslední den dílny probíhá prezentace děl. Úkoly i prezentace probíhají jak v exteriéru tak interiéru (někdy v závislosti na počasí). Dílna je určena pro studenty všech věkových kategorií, u mě konkrétně šlo o žáky ve věku 13-14 let.

11.3 Program výtvarné dílny

- Automatická kresba
 - automatická kresba
 - kresba poslepu
 - kresba obouruč
- Papírová kresba
 - automatická papírová kresba
 - papírové pocity
- Energie
 - topografická kresba budovy
 - topografická kresba přírody
- Barva
 - aurická kresba
 - červená barva
- Linka
 - zjednodušení předmětu
 - navigovaná kresba
- Žena a muž
 - den muže a den ženy
- Presentace

Kapitola první: Automatická kresba

- automatická kresba

Časová dotace: 2 hodiny

Žáky seznámím s pojmem automatická kresba. Drtivá většina pojem nezná a nikdy jej ve výtvarné výchově neprobrala. Kreslicí potřeby byly naprosto libovolné, dle výběru žáka, na což také nebyli zvyklí a dovolila bych si říct, že z toho byli někteří až nervózní. Žákům jsem představila umělce jako Cy Twombly, Andre Masson, Joan Miró. Následně si žáci mohli pustit hudbu, nebo se odebrat na příjemnější místo v blízkosti třídy a začít tvořit.

- kresba poslepu

Časová dotace: 1 hodina

Žáci si zvolí libovolný formát papíru a libovolný kreslicí prostředek, který žákovi vyhovuje. Začínáme nejdříve řízenou kresbou, kdy učitel žákovi „diktuje“ meditativním způsobem, co má žák malovat. Nejlepším způsobem sebereflexe, je namalovat svůj portrét. Učitel vede řízenou kresbu a motivuje žáka k procítění všech částí svého obličeje.

- kresba obouruč

Časová dotace: 1 hodina

Kresba je inspirována Daliborem Chatrným, kdy děti kreslí obouruč. Nejdříve se snaží kreslit každou rukou jiné vzory a pohybují tak rukama jinými směry, následně se snaží pohyb synchronizovat a následně jsou obě ruce sladěny. Každý se pokouší pocítit své ruce, tělo a bytí. V závěru hodiny si žáci mohou vyzkoušet, kam až mohou dojít v této kresbě, kombinovat různé druhy pohybů.

Kapitola druhá: Papírová kresba

- automatická papírová kresba

Časová dotace: 2 hodiny

Žáci mají k dispozici různé zbytky papíru, útržky a cáry papíru, ze kterých mají žáci tvořit jakoukoliv koláž. Doteď byli žáci zvyklí tvořit koláže dle předmětu, nyní však neměli žádné hranice. Žáci nemají k dispozici kreslicí potřeby. Cílem je kontakt s médiem, jako je papír, který běžně berou pouze jako pomůcku pro kresbu či malbu. Studenty seznámíme s díly dadaistů a jejich nahodilými kolážemi.

- papírové pocity

Časová dotace: 2 hodiny

Vyzveme děti, aby se soustředily na jednu určitou emoci. Vztek, lásku, bolest, stres atp. následně dostanou papír většího rozměru například A2, či A1 a měli by vyjádřit určité emoční rozpoložení na tento papír. Čistě za použití nůžek, řezátka, tupé tužky, nebo jiných tupých či ostrých nekreslicích nástrojů. Další částí je rozmístění prací a hádání určitých emocí žáka. Následně, pokud žák chce, dochází k diskusi a řešení problémů. Děti se učí sdílet své pocity s ostatními. Poslední část úkolu spočívá ve ztvárnění učitelem zadané emoce, která je obtížnější, než si děti obvykle samy vymyslí. Jako například zrada, víra, potěšení, atp. Opět následuje hra, kdy děti popisují a hádají emoce. Jelikož žáci nemají k dispozici jiné médium nežli papír, automaticky tak neztvárňují konkrétní realistické obrazy.

Kapitola třetí: Energie

- topografická kresba budovy

Časová dotace: 2 hodiny

Hodinu začneme popisem topografické kresby a diskuzí o prokletých místech s negativní energií. Vedeme diskuzi o tom, jaké v žácích vyvolává pocity škola, domov, les a jiná místa, která navštěvují. Žákům před začátkem práce neukazujeme žádné příklady topografické automatické kresby, jelikož je nechceme ovlivnit. Necháme žáky nakreslit z paměti půdorys patra školy, kde se nachází, nebo kterékoliv místo ve škole, které je napadne. Následně je navedeme k automatické topografické kresbě, vycházející z kresby volné, kterou měli žáci možnost si již vyzkoušet.

- topografická kresba přírody

Časová dotace: 2 hodiny

Studenty vezmeme do parku, pokud je možnost do lesa, kde vedeme řízenou meditaci. Snažíme se, aby děti procítily sebe jako strom, sebe jako vodu a pocítili tak sílu přírody a naše spojení. Následně si studenti beze slov najdou své místočko v přírodě a vytvoří topografickou kresbu v přírodě. Následně porovnááme kresby, které vznikly v interiéru a kresby z exteriéru. Vedeme diskuzi o tom, zda se dětem nálada a emoce proměňovala, jak se cítily před a po tvorbě a zda se díla studentů na určitých místech shodují.

Kapitola čtvrtá: Barva

- aurická kresba

Časová dotace: 1 hodina

Vzpomeneme na topografickou kresbu a na to, jak na nás působí energie. Debatu převedeme na vnímání energie lidí. Pojem aura před prací nevysvětlujeme, aby děti nebyly ovlivněné znalostí pojmu, nicméně dětem ukážeme některé aurické kresby. Žáci pracují ve dvojici. Nejdříve jeden druhého obkreslí na velký papír, který umístíme na podlahu. Následně navzájem kolem obrysu postavy svého kamaráda ve dvojici kreslí aury různými barvami v různé intenzitě.

- červená barva

Časová dotace: 2 hodiny

Úkol nezačneme diskuzí, nýbrž rovnou přejdeme k tvorbě. Děti mají k dispozici pouze červenou barvu. Mají za úkol vyjádřit, jak na ně barva působí, co si představují a jaké mají pocity při pohledu na tuto barvu. Děti malují, nebo kreslí na papír o rozměru A2. Je na učitelích zda malují realistické kresby, nebo abstrakci. Následně vedeme diskuzi na téma barva. Jak na ně určité barvy působí, jaké pocity v nich vyvolávají. Doplnujícím úkolem je pořídit sérii fotografií, zachycující jednu barvu nahodilých předmětů vyskytujících se ve škole. Počet fotografií je možno pojmut jako hru, vyhrává ten, kdo pořídí nejvyšší počet fotografií.

Kapitola pátá: Linka

- zjednodušení předmětu

Časová dotace: 1 hodina

Představíme žákům umělce a pojem art brut. Snažíme se děti podpořit v tvorbě, eliminovat větu já to neumím, já to nezvládnu, já neumím kreslit. Ukážeme žákům díla Jean Dubuffet a dalších umělců. Povzbudíme žáky k tvorbě a schopnosti tvořit, jež je každý schopen. Žákům rozdáme obrazy komplikovaných děl renesančních maleb, barokních či surrealistických atp. Úkolem studentů je zjednodušit obraz tak, aby jej byli schopni namalovat a rozložit jej na co nejjednodušší linky a tvary. Po splnění úkolů rozložíme obrazy a děti se snaží hádat, co na obraze je, následně se snaží jej přiřadit k původnímu dílu.

- navigovaná kresba

Časová dotace: 2 hodiny

Dvojice žáků dostane jednoduchou kresbu, poté je možno vybrat si složitou malbu a na velký balicí papír jej jeden z žáků musí překreslit dle instrukcí žáka druhého, nejlépe jednou linkou. Jako příklad uvedu David Böhma a Jiřího Frantu.

Kapitola šestá: Žena a muž

- mužské a ženské nálady

Časová dotace: 2 hodiny

Žákům byl zadán úkol dopředu. Měli si každý den vést záznamy automatických kreseb svých nálad. Počet prací byl libovolný, ale měla být alespoň jedna za den. Tento úkol je směřován ke konci dílny proto, že se studenti již lépe znají, jsou uvolněnější a schopnější prezentovat, co cítí a co vytvořili. Do hodiny si přinesou žáci své obrázky a začíná diskuze ve dvojicích, mezi kamarády, poté v kruhu všech dětí. Pokud se žák nechce vyjádřit ke každému obrázku a náladě, samozřejmě, že nemusí. Děti se snaží hádat, jak se měl jejich spolužák v posledních dnech a proč. Navzájem se podpoříme a rozdělíme práce dívek a práce chlapců. Pozorujeme, zda se některé znaky prolínají u jednotlivého pohlaví. Začneme diskuzi na téma chlapec a dívka. Jak se navzájem vnímají a jak vnímají sami sebe. Zda si někdo říká „kluci to mají lehčí“, nebo „holky to mají lehčí“ a také proč. Veřejná debata by měla studentům vcítit se jeden do druhého a mít pro sebe navzájem větší pochopení.

Jak se máš?

Časová dotace: 2 hodiny

Žáci jsou rozdělení do trojic, chlapci s dívkami. Na dvě židle se posadí vždy dívka a chlapec, třetí člen skupiny je navigátor. Jeden z dvojice má za úkol vzpomenout si na nějaký velmi silný emotivní zážitek, jak pozitivní, tak negativní, na který se musí soustředit. Následně se posadí, či lehne do určité polohy, která emoci vyjadřuje. Může pracovat s rukama, nohama nebo obličejem. Navigátor má za úkol druhého z páru umístit do naprosto identické polohy. Je nutno synchronizovat také dech. Navigátor tedy může studentovi pošeptat, kdy se má nadechnout a také vydechnout. Intenzita dechu totiž také souvisí s prožívanou emoci. Chvilí pár žáků v tomto stavu setrvá a snaží se procítnout emoci, která prostupuje jejich tělem. Následně děti zády k sobě abstraktní kresbou vyjádří, co cítili a zda se cítili dobře či špatně. Díla porovnáme. Totéž provedeme i podruhé, ale vyměníme studenty. Následuje debata o dílech.

Kapitola poslední: Prezentace

Časová dotace: 1 hodina

Výsledná prezentace probíhá ve formě výstavy prací žáků, jejich komentování a rozebírání jejich průběhu, a závěrečné hodnocení žáků, nikoliv učitele. Probíhá sebereflexe a diskuze na téma nálad, zda pocítil někdo zklidnění, zda se někdo začal malovat doma sám. Ptáme se dětí, zda sem jim dílnička líbila, který obraz je jejich oblíbený a který naopak ne. Děti necháme, aby si prohlédly všechna díla. Jednotliví autoři mohou jít ke svým dílům a dodatečně ostatním něco ke svým obrazům ještě sdělit.

12 Závěr

V celé své práci jsem se snažila o hledání ženství skrze automatickou kresbu. Zabývala jsem se tím, proč si ženy a mnoho i ostatní lidé neváží jejich ženství. Ženy v průběhu věků prošly mnoha strastmi, ale našťastí se opět začínají hledat a bojovat o své místo ve společnosti. Zjistila jsem, že důležitější než sebevědomí je vyrovnanost, které jsem dosáhla skrze automatickou kresbu. Emoce, jež na nás mají větší dopad, nežli se mnohdy domníváme, je dobré a často nutné umět uchopit a také pochopit jejich příčinu. Ve svých pracích jsem vyzorovala velmi silný vliv cyklu na mé emoce, lze vidět, jak jsou práce v některých momentech intenzivnější a živě si vybavuji pocity, které jsem u kresby prožívala. Kresba se mi zdá jako jedno z nejvhodnějších medií k této realizaci a zároveň vypořádání se s veškerou negativní energií. Nejenom, že jsem pochopila, jak moc důležité je být ženou, ale také že abychom byly ženami, potřebujeme k tomu muže. Přijetí a vytvoření rovnováhy je základem bytí a jeden bez druhého nejsme schopni existence. Proto pokládám za vhodné děti ve školách vést neotřelými technikami i skrze umění k pochopení a respektu druhých, ať jde o dívku či muže. Je potřeba si vážit svého ženství a u dívek vyvolat pocit bezpečí a podpory, o který se mohou v jejich budoucím životě opřít.

13 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

- BALEKA, J. Výtvarné umění výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika). Praha: ACADEMIA, 1997. ISBN 80-200-0609-5.
- DUBINOVÁ, T. *Kořeny ženské spirituality*. 1 vyd. Praha: Zlatý Květ s.r.o., 2018. 312 s. ISBN 978-80-906901-1-0.
- GOLDIE, Peter and SCHELLEKENS, Elisabeth: *Who's Afraid of Conceptual Art?*, London, New York: 2010 ISBN ISBN 978-0-415-42282-6.
- CHALUPECKÝ, Jindřich. Úděl umělce : duchampovské meditace. Edited by Pavla Pečínková. Vyd.1. Praha: Torst, 1998. 453 s. ISBN 80-7215-050-2.
- CHATELET, Albert a kol. *Světové dějiny umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996. 784 s. ISBN 80-7181-055-X.
- LENDEROVÁ, M. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*, Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2002. 198 s. ISBN:80-246-0375-6.
- MACHKOVÁ, M. *Psychografie: (automatická kresba): poznatky a výuka*. Vyd. 1. [České Budějovice]: Jih, 2006. 314 s. ISBN 80-86266-08-7.
- MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. Praha : Idea Servis, c2002. ISBN 8085970325.
- Srov. PACHMANOVÁ M. in HECZKOVÁ, L., M. PACHMANOVÁ, P. ŠÁMAL, *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v generových souvislostech, 1865–1945*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. 328 s. ISBN 978-80-7467-075-6.
- STIKKER, A., *Closing the Gap : Exploring the History of Gender Relations* .1. vyd. Neth: Amsterdam Universty Press, 2002. 287 s. ISBN 9789053565742.
- ŠMÍDOVÁ, Hana. *Automatická kresba: cesta k sobě i druhým*. 1. vyd. Příbram: H. Šmídová, 2013, 116 s. ISBN 978-80-260-3796-5.
- VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Jana Decarli Valdrová ... [et al.]. Brno : Nesehnutí, 2004. 232 s., il. ISBN 8090322832.
- VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně : dějiny vizuálního umění*. 1. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 8071821209.

Internetové zdroje

Lilith was Adam's first wife, not Eve, but the Bible kept it secret. [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.disclose.tv/lilith-was-adams-first-wife-not-eve-but-the-bible-kept-it-secret-315540>

Moon inside you [dokumentární film]. Režie Diana Fabiánová. Slovensko/Francie/Španělsko, 2009

Menstruační a ovariální cyklus. [online]. 2014 květen [cit. 2014-05-7]. Dostupné z: <http://www.genetika-biologie.cz/menstruacni-ovarialni-cyklus>

Ženy a muži v krajích – demografie. [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/analiza-zeny-a-muzi-v-krajich-cr-demografie>

Tracey Emin nominated ráji [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/turner-prize-1999/turner-prize-1999-artists-tracey-emin>

Stručná historie feminismu. [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <http://web.feminismus.cz/historie.shtml>

Menstruace [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Menstruace>

Ženy v umění. [online]. 2018 listopad [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=130

Had v ráji [online]. 2018 listopad 16 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <http://www.mytyv.info/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2007050003>

14 Anotace

Jméno a příjmení: Veronika Šovčíková

Katedra: Výtvarné výchovy PdF UP Olomouc

Vedoucí práce: doc. Petr Jochmann

Název práce: Automatická kresba z pohledu ženy aneb hledání ženství

Počet stran: 66

Jazyk: čeština

Klíčová slova v češtině: ženství, feminismus, kresba, automatická kresba, arteterapie, pocity, cyklus

Resumé:

Anotace v češtině: Magisterská diplomová práce sestává ze tří částí. První teoretická část se zabývá otázkou feminismu a jejího historického vývoje. Zda ženy ztratily ženství a jak se jej pokouší nalézt. Zmiňuje umělkyně a možnosti ženy umělecky se vzdělávat z historického hlediska. V druhé části se věnuje praktickému zpracování automatické kresby z pohledu ženy a uvědomění si vlastního ženství. Třetí část tvoří návrh pedagogického projektu, který je zaměřen na prožitky pochopení kresby i sebe samotného.

Anotation

Name: Veronika Šovčíková

Department: Department of Art Education, Palacky University in Olomouc

Supervisor: doc. Petr Jochmann

Thesis title: Automatic drawing from the woman's point of view or the journey into the womanhood

Pages: 66

Key words: womanhood, feminism, drawing, automatic drawing, art therapy, feelings, cyclus

Language: Czech

Resumé:

Anotace v angličtině: The diploma thesis consists of free parts. The first part is rather theoretical and deals with the question of feminism and its development in the historical context. If women really have lost their womanhood and how they have been trying to discover it. It deals with women artists and their possibilities of educating themselves. The second part consists of a set of automatic drawings from woman's point of view and appreciating my womanhood. Third part includes a concept of educational project which is focused on experience and understanding of the drawing itself.

